

TVRĐAVA KORUNA - MALOSTONSKA CITADELA

Patricija Veramenta-Paviša

UDK 726.96.033.5 (497.13. Ston) (093) "13/14"

Izvorni znanstveni rad

Patricija Veramenta-Paviša

Dubrovnik, Društvo prijatelja dubrovačkih starina

Iscrpnom analizom dokumenata te stilskom analizom iznosi se historijat i razvoj tvrđave Korune u Malom Stonu, koja je imala zadatak da zaštiti posjede Dubrovačke Republike na Pelješcu. Razlikujući tri faze u njenom razvoju, autorica zaključuje da je tvrđava podignuta od 1347. do 1499. godine.

Dana 22. siječnja 1333., darovnicom srpskog kralja Stefana Dušana, Dubrovačka općina dobila je u potpunu vlasnost poluotok Pelješac.¹ To je bio vrlo značajan posjed zbog svog strateškog položaja (blizina otoka Mljeta - koji još nije bio dio dubrovačkog teritorija, srednjedalmatinskih otoka te vrlo prometnog ušća rijeke Neretve), zbog poljodjelskog i stočarskog zemljišta, te zbog jednog prevrijednog rudnika - stonskih solana. Solana je omogućavala preuzimanje monopola prodaje tog važnog proizvoda, kako za prehranu ljudi i stoke tako i za privredu (štavljenje kože i bojanje), na južnom Jadranu i u zemljama zaleđa, a kojeg je do tada čvrsto držala mletačka trgovina. Zato je i razumljivo da dubrovačka vlast dosta vremena posvećuje raspravama o obrani i utvrđivanju tog teritorija koji je mogao biti napadnut sa svih strana. Ključno strateško mjesto tvorila je Prevlaka, uski prolaz kojim je poluotok Pelješac spojen s kopnom, a smještena između brda Podzvizd sa zapada te Supavo s istoka. Tko je imao Prevlaku imao je i dominaciju nad poluotokom, pa je zbog toga prolaz morao biti zaštićen i čuvan od napada neprijatelja. Stoga je sagrađen fortifikacijski sklop na brdu Podzvizd, točnije na njegovim sjevernim (malostonski dio), istočnim (Veliki zid) i južnim (stonski dio) padinama, obuhvaćajući i sam vrh brda na kojem se nalazi istoimena tvrđava Podzvizd. Osim osnovnog zidnog platna, fortifikacijski sklop sastoji se od tri tvrđave (Veliki kaštio, Koruna i Podzvizd), četrdeset i jedne kule (iako je svaka imala svoje ime, danas su nam poznata samo neka njihova imena), sedam bastiona.² (Sokolić, Arcimon u Stonu, tri bastiona Velikog kaštela, bastion Podzvizda i

¹ V. Foretić, Kada je i kako Stonski Rat došao pod vlast Dubrovnika, Pelješki zbornik 1, Zagreb 1976.

² Riječ je o nižim polukružnim utvrdama koje se u Dubrovniku nazivaju toretama. Po svom obliku one ne spadaju u bastione - peterokutne utvrde, ali kako se u dosadašnjoj literaturi nazivlju bastionima, zadržava se taj naziv.

malostonski Arcimon), četiri predziđa (istočno i zapadno u Stonu, jedno pred Malim Stonom i jedno pred ulazom u Korunu), te jarka ispunjenog morem, koji je opasivao istočni, južni i zapadni bok Stona.

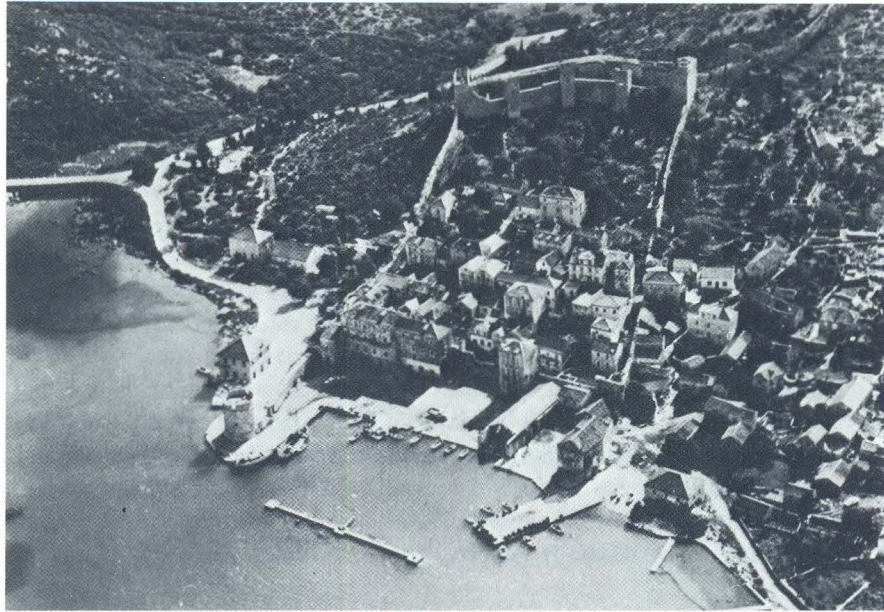
Mnogi gradići Europe, a neki i Bliskog istoka, sačuvali su do danas srednjovjekovne zidine s kulama koje su ih opasavle i branile od neprijatelja. Međutim, čini se da stonski fortifikacijski sklop odskaka među njima svojom jedinstvenošću koju tvori dužina zidina i njihov sustav. Nakon što su izgrađene stonske zidine bile su duge preko 7 kilometara, što je u to doba jedan od najdužih obrambenih sklopova u Europi. Njegov obrambeni sustav temeljio se na obrani triju naselja: Stona, Malog Stona i Broca - koja su međusobno, za to doba, bila dosta udaljena (cca. 2 kilometra) - s jedinstvenim potezom ziđa koje ih je povezivalo u jednu cjelinu.

Iako se stonski fortifikacijski sklop pružao po raznolikom terenu - brdu, dolini te predjelu uz more - ipak se za njega može reći da pripada tipu fortifikacije na brdu, jer ga tvori niz lančano povezanih manjih kula koje se većim dijelom nalaze na nepristupačnim padinama Podzvizda. Sadrži i relativno mali broj obrambenih elemenata koji se konstantno ponavljaju (zidno platno, prsobrani, obilazni hodnik, kvadratna kula s prsobranima), a što je također karakteristika brdske fortifikacije.³ Osnovne značajke stonskog fortifikacijskog sklopa proistječu i iz vremena njegovog nastanka. Glede povijesnog razdoblja - to je vrijeme kada završava srednji vijek, a započinje novi vijek. Glede sustava obrane - to je razdoblje prelaska s hladnog oružja na vatreno. Glede smjera neprijateljske invazije - to je razdoblje kad opasnost od neprijatelja s kopna jenjava, a raste ona od neprijatelja s mora. Glede umjetničkih slogova - to je razdoblje kad gotika pomalo ustupa mjesto renesansi. I sve se ovo jasno može očitati na tom velebnom sklopu. Veliki zid sa sustavom ziđa koje povezuje Ston i Mali Ston s tvrđavom Podzvizd, dakle ti skoro pravolinijski, visoki, tanki zidovi građeni pravilnim klesancima nizanim u redove, koje prate vrlo uski obilazni hodnici nošeni sustavom konzola i svodova, s elegantnim četvrtastim kulama, s jednostavnim kruništima i prsobranima bez strijelnice, na čijim dijelovima nalazimo uži, uglavnom suhi jarak, a sve ima odlike fortifikacije kasnog srednjeg vijeka s gotičkim obilježjem, iz doba obrane hladnim oružjem. A s obzirom na smještaj, to je fortifikacija za obranu od neprijatelja čije se nadiranje očekuje s kopna. Ojačani zidovi gradskog zida Stona i Malog Stona, niže polukružne kule i bastioni (često ispunjeni zemljom) s jakim i zakošenim kruništima na kojima su otvori za topove, debeli, niži zidovi predziđa te široki jarak uglavnom ispunjen vodom - značajke su fortifikacija novog vijeka, iz razdoblja renesanse, iz doba obrane vatrenim oružjem, namijenjene prvenstveno za obranu od neprijatelja s mora.

³ G. M. Tabarelli, *Castelli, roche e mura d'Italia*, Milano 1975.

TVRĐAVA KORUNA

Dvije godine nakon stjecanja poluotoka Pelješca i odluke o utvrđivanju Prevlake, tj. 1333., Dubrovčani donose odluku o izgradnji dvaju gradova - Stona i Malog Stona koje su isplanirali na sjevernom i južnom završetku Velikog zida. I do danas su sačuvana tri plana Malog Stona koji su jedinstvena ostvarenja planske izgradnje grada u 14. stoljeću kod nas, a predstavljaju raritete i za Europu. Plan kojim je osmišljen Ston nije sačuvan, no činjenica da je postojao zajedno s onim malostonskim govori o temeljito osmišljenoj izgradnji predjela podno brda Podzvizd. U toj zamisli Mali Ston je planiran kao teretno-izvozna luka,

Pogled na Mali Ston i tvrđavu Korunu

prvenstveno soli, ali i drugih proizvoda s tog područja prema sjevernom Jadranu i unutrašnjosti. Zbog važnosti svoje funkcije grad je trebalo zaštititi od napada neprijatelja obzidavanjem, kao i izgradnjom glavne kule, posljednjeg zakloništa na najvišoj točki, što se podudara s temeljnim i tradicionalnim karakteristikama srednjovjekovnih gradova.⁴

Razdiobom planiranog prostora na ulice i blokove, namijenjenih dubrovačkoj vlasti, dubrovačka vlada je ustanovila budući grad koji je već imao izgrađen dio svojih utvrđenja. Najsjeverniji dio Velikog zida postao je i istočni gradski zid Malog Stona. Gradnja zapadnog gradskog zida završava se 1347., a 1358. godine započinje gradnja sjevernog zida s dvjema četvrtastim kulama i Lučkim vratima među njima. Cjelokupno zidine bilo je

⁴ M. Planić - Lončarić, Ston - primjer srednjovjekovnog prostornog planiranja, Zbornik radova u čast 650. obljetnice planske izgradnje Stona i Malog stona, Ston 1987.; Ista, Planirana izgradnja na području Dubrovačke Republike, Zagreb 1980.

građeno kao i Veliki zid, što znači da je završavalo kruništem i prsobranima, te da je uzduž unutrašnjeg platna tekao uski obilazni hodnik sagrađen na sustavu konzola i svodova.

Glavna utvrda Malog Stona Koruna smještena je na vrhu tog obzidanog gradića, na sjevernim padinama brda Podzvizd. Ona je dominantna točka stonskog fortifikacijskog sklopa na malostonskom predjelu. Svojim položajem omogućavala je:

- nadzor nad okolnim brdima Primorja i njegova zaleđa,
- kontrolu nad karavanskim putem koji je preko Prevlake vodio u Ston,
- nadzor nad Taborom (smješten na Prevlaci pod Korunom) gdje su karavane odsjedale i gdje se među ostalim prodavala sol.

Osim te nadzorno-osmatračke funkcije, ona je bila glavno mjesto s kojeg se branio Mali Ston i zaseoci na Podzvizdu od eventualne neprijateljske invazije i gusarskih napada. Tipološki gledajući, tvrđava Koruna spada u rod citadela - samostalnih jakih utvrda u okviru utvrđenog grada, koje su obično podignute na uzvisini i odijeljene čistinom (esplanadom) od naselja. Služile su kao posljednje uporište stanovnika grada i okolice u borbi protiv neprijatelja.

Tvrđava Koruna dobila je ime, kako Lukša Beritić tvrdi, po svom položaju i trima kulama, što cjelokupnoj utvrdi daje izgled krune.⁵ Međutim, u vojnoj terminologiji postoji vrsta utvrde koja se naziva kruna (corona), a koja se podiže na najosjetljivijem i najugroženijem dijelu utvrđenja s bastionima - radi ojačanja. Tvrđava Koruna jest utvrđenje - ojačanje strateškog mjesta na Velikom zidu, ali kako je vrsta utvrde kruna nastala nešto kasnije, može se tumačiti da je naziv Koruna objedinio vojni termin s njezinim izgledom. Bit će, dakle, da su u ovom slučaju bila utjecajna oba faktora. U početku, do gradnje Velikog kaštela u Stonu, ona se u dokumentima naziva Stonska tvrđava (Castrum Stagni), a kasnije se uobičajava nazivati Gornja tvrđava onog mora (Castrum illius maris superioris ili Castello di quel mar di suso-suxo). Naziv Koruna prvi put upotrebljen je 1484. (kad već postoji tip utvrde kruna) i od tada se u upotrebi zadržao do danas.

P o v i j e s n i r a z v o j ^{5a}

Kao što je to u arhivskim dokumentima točno navedeno,⁶ 1347. godine gradi se tvrđava Koruna na strateški značajnom mjestu - utvrđuje se spoj Velikog zida i zapadnog gradskog zida Malog Stona na način da se on inkorporira u tijelo tvrđave. I kod ovog zahvata dolazi do izražaja poslovična dubrovačka racionalnost pri gradnji, jer buduća tvrđava već ima sagrađeni južni i zapadni zid. Trebalo je još samo izgraditi sjeverni - onaj s tri kule - i moćno utvrđenje biti će završeno.

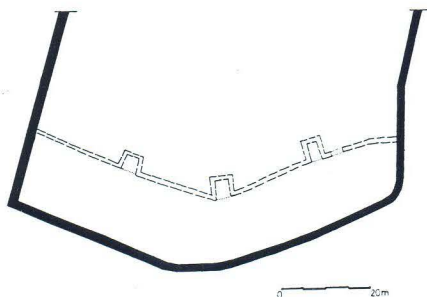
U knjizi "Deseni et sentenzie de Stagno" - koja se čuva u Historijskom arhivu u Dubrovniku u zbirci Cathasticum XII (godina 1393.) - sačuvana su tri plana Malog Stona

⁵ L. Beritić, *Stonske utvrde*, Dubrovnik 1958., str. 12.

^{5a} Priložene planove i crteže je izradila Jelica Peković, d.i.a., a korišten je i fotogrametrijski snimak tvrđave Koruna koji je izradio Zavod za fotogrametriju iz Zagreba.

⁶ Kao izvor arhivske građe poslužila je i knjiga L. Beritić, *Stonske utvrde*, Dubrovnik 1958. (preti-sak iz Anala Historijskog instituta u Dubrovniku).

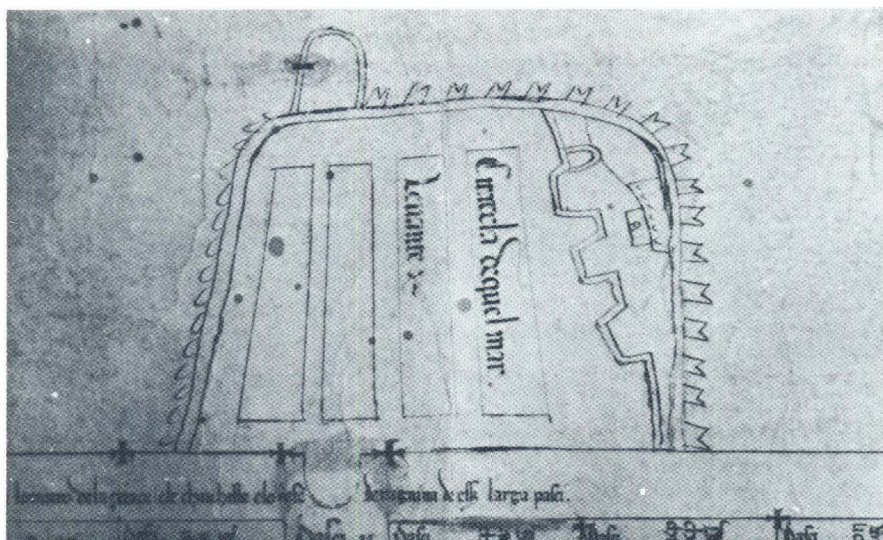
iz 14. stoljeća. Sva tri nacrti imaju naznačenu Korunu, ali svaki na svoj način. Jedan plan uz tri bora ima nacrtanu kulu s kruništem, s dvije strijelnice, između kojih je i jedna puškarnica (što može biti ilustracija tvrđave Podzvizd), ima sa strane skiciran generalni izgled grada u kojem je Koruna nešto preciznije obrađena. Tlocrtno je prikazano njezino

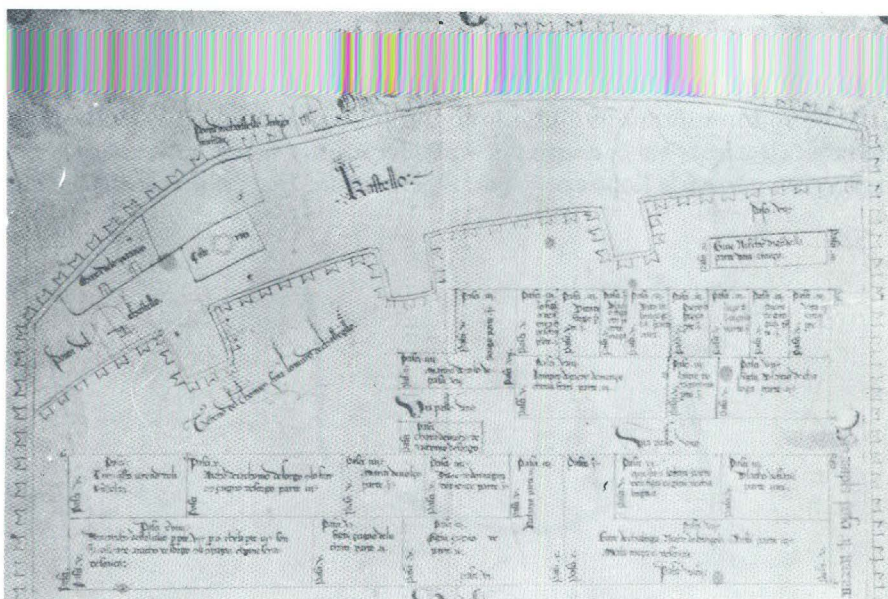
Tvrđava Koruna, Tlocrt 1347. godine

ziđe, kaštelanov stan-oružana te cisterna, koje su prostorno smješteni na predjelu između istočne i središnje kule sjevernog zida. U pogledu su prikazana vrata u tvrđavu te zupci prsobrana kruništa koji imaju oblik lastavičjeg repa.

Plan Malog Stona iz 1358. prikazuje Korunu u sklopu grada te je označava s "Kastello". Tlocrtno je prikazano zide tvrđave, kaštelanov stan i zgrada oružane do nje koji su smješteni u istočnom dijelu tvrđave, zauzimajući prostor od središnje kule sjevernog

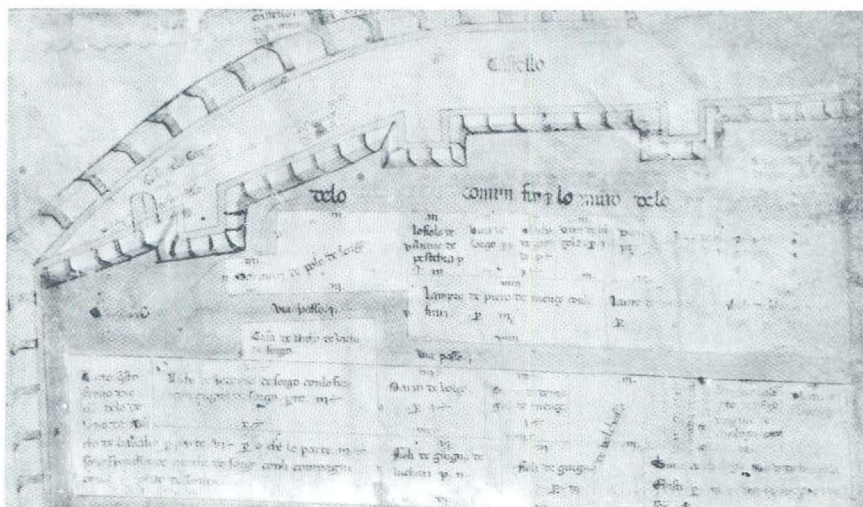

Tvrđava Koruna 1393. godine (Deseni et sentenzie de Stagno, Historijski arhiv u Dubrovniku, Cathasticum XII)

Plan Malog Stona iz 1358. godine (Deseni et sentenzie de Stagno, Historijski arhiv u Dubrovniku, Cathasticum XII)

zida. Po površini zgrada oružane je nešto veća od one kaštelanove. Kaštelanov stan ima dvojna vrata prikazana u pogledu. Neposredno ispred zgrade nalazi se cisterna koja ima tlocrtno prikazanu krunu kružnog oblika. Nacrt nosi dvojna vrata tvrđave prikazana u pogledu: jedna ulazna, smještena do istočne kule na sjevernom zidu, i jedna na južnom zidu koja vode na Veliki zid. Cijela tvrđava obrubljena je kruništem čiji prsobrani imaju oblik lastavičijeg repa.

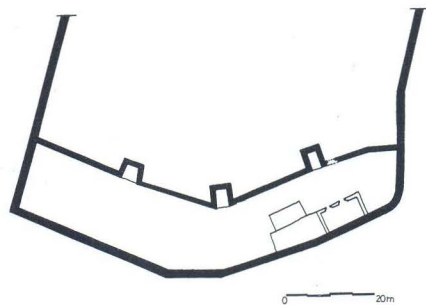

Plan Malog Stona iz 1361. godine (Deseni et sentenzie de Stagno, Historijski arhiv u Dubrovniku, Cathasticum XII)

Plan Malog Stona iz 1361. godine⁷ u tlocrtnom rasporedu Korunu prikazuje isto kao i onaj prijašnji. Međutim, zgrada oružane ima u prizemlju arkadu nošenu s osam stupova - pilona. Nad cisternom nacrtana je mala česma. I taj nacrt nosi dvojna vrata prikazana u pogledu: jedna ulazna, na sjevernom zidu, i ona na južnom zidu, ali koja su, zbog oštećenja papira, teže uočljiva. Krunište tvrđave, čiji prsobrani imaju jednostavan kvadratni oblik, prikazano je iz ptičje perspektive.

Prva faza izgradnje

U odredbi o izgradnji Korune iz 1347. godine stoji da se od istočnog gradskog zida pa do zapadnog sagrađi novi zid ispod kuće Marina Binčulića, uz koji treba sagrađiti tri kule.⁸ To je i napravljeno, ali sa znatnim dopunama. Sagrađene su tri kule na sjevernom zidu te dva ugaona utvrđenja (cantonate) na spoju sjevernog i zapadnog te južnog i zapadnog zida.⁹ Napravljena su i dvojna vrata, jedna ulazna u tvrđavu, smještena do istočne kule sjevernog zida, te jedna na dijelu gdje se Veliki zid nastavlja prema padinama Podzvizda. Sagrađene su zgrade za kaštelana i oružanu, obje prislonjene uz južni zid. Nešto kasnije, 1367. godine, gradi se i velika cisterna u Koruni,¹⁰ dok se do tada voda čuvala u trima sjevernim kulama.¹¹

Tlocrt Korune sa dodanim kulama

Kako to struktura zida još i danas pokazuje, a što se može uočiti i na fotogrametrijskom snimku Korune, prvotna visina Velikog zida iznosila je u prosjeku 7,5-8 m, ovisno o konfiguraciji terena, širina mu je bila 1,27 metara, a završavao je kruništem s prsobranima koji su bili visoki 0,85 m, široki oko 1 m, dok je razmak među njima bio širok 1,60 m. Do

⁷ Do sada nije bio poznat podatak da je ovaj plan nastao navedene godine, a što se čita u natpisu smještenom na dnu plana iz 1358., u nastavku teksta koji je jedva vidljiv.

⁸ Monumenta Ragusina I, str. 262.

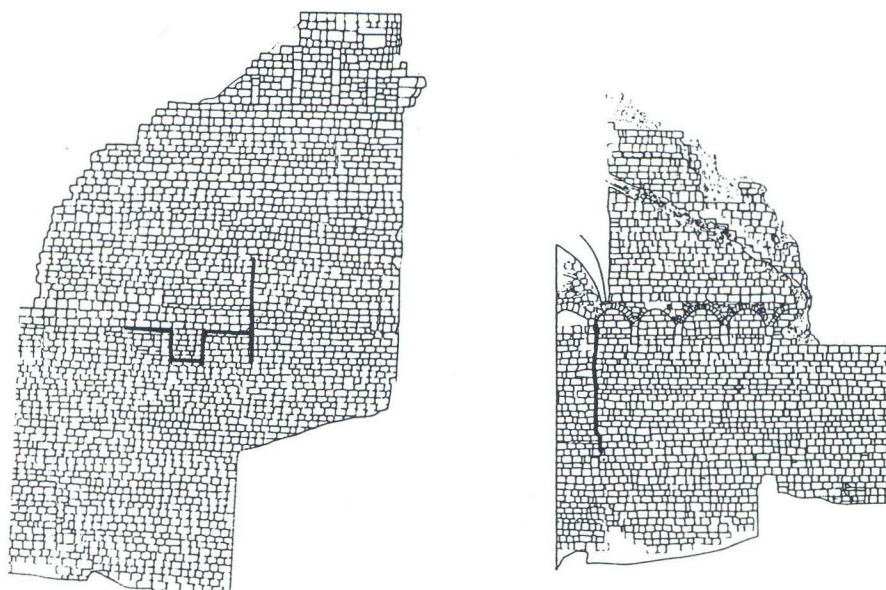
⁹ Iako struktura današnjeg zapadnog i južnog zida ne pokazuje da je ovdje postojalo ugaono utvrđenje, na ovakav zaključak upućuje nas odluka o presvodiivanju kula iz 1452., o čemu svjedoči i vidljivi dio svodnog luka.

¹⁰ Monumenta Ragusina IV, str. 80

¹¹ Monumenta Ragusina II, str. 189.

odstupanja u dimenzijama prsobrana Velikog zida dolazi na onim predjelima gdje zid, zbog konfiguracije terena, raste ili pada. Zapadni zid Korune tvori južni dio zapadnog gradskog zida, koji je tu bio visok oko 9 m a širok 1,10 m. Sigurno je imao krunište istih dimenzija kao i ono na Velikom zidu. Sjeverna zidna platna bila su u prosjeku visoka 7 m, širina zida iznosila je 1,10 m, a prsobrani kruništa bili su visoki oko 0,85 m i dugi 1 m, dok je razmak među njima iznosio 1,30 m.

Tri kule na sjevernom zidu u prosjeku bile su oko 10 m visoke, 5 m široke i duboke, a na vrhovima su imale po krunište koje je tvorilo sedam prsobrana iste veličine poput onih na zidnim platnima. Debljina njihovog zida iznosila je oko 0,40 m. Nisu imale nikakve otvore - strijelnice, ni presvođenja, a prema odluci od 26. travnja 1347. godine¹² i unutar njih je tekao obilazni hodnik s kojeg se branila tvrđava.

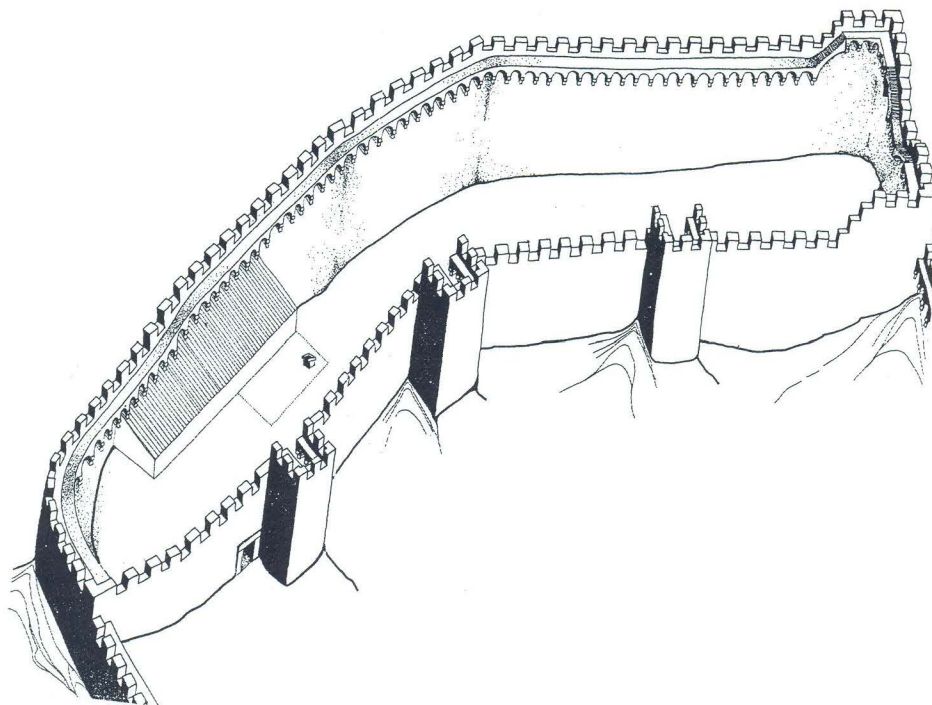
Tragovi starijeg ugaonog utvrđenja na sjeverozapadnom uglu Korune

Ugaona utvrđenja na zapadnom zidu sigurno su imala istu veličinu kao i kule te je uz njih, s unutrašnje strane, tekao obilazni hodnik.

Duž cjelokupnog zida, s unutrašnje strane, tekao je hodnik nošen sustavom dvorednih kamenih konzola i sedrenih svodova s jednostavnom drvenom ogradom. Zide tvrđave građeno je od pravokutnih ugaonih klesanaca, fino obrađenih, koji su slagani u redove. Njih dijele uske sljubnice ispunjene mortom, koji u sebi sadrži manje oblutke, tako da po strukturi u prvom trenutku podsjeća na ustrojstvo betona.

¹² Monumenta Ragusina I, str. 262.

Tako sagrađena, Koruna je tvorila zaista veliko i jako utvrđenje, ali iskonski jednostavno u fortifikacijskom smislu. Relativno nisko zide s jednostavnim kruništem, bez strijelnica, bez posebno utvrđenog ulaza, bez jarka, kvadratne kule bez katova i strijelnica - sve su to karakteristike utvrda iz nešto ranijeg razdoblja, tj. iz 13. stoljeća.¹³ I da nije bila toliko prostrana te da nije imala relativno tanko zide koje joj je oduzimalo masivnost, sa

Tvrđava Koruna, Izgled 1367. godine

sigurnošću bi se moglo reći da je nosila odlike romaničkog sloga. Takve zidine npr. opasuju talijanski gradić Monteriggioni (kod Siene), koje su građene početkom 13. stoljeća, ili gradić Soave (kod Verone), podignute 1270. godine.¹⁴ Međutim, činjenica da se u razdoblju prve polovine 14. stoljeća grade kamene kvadratne kule na sjevernom i zapadnom zidu gradskih zidina u Dubrovniku,¹⁵ koje su tipološki bile vrlo slične onima na Koruni, govori da je takva vrsta utvrđenja bila opće prihvaćena u Dubrovačkoj Republici.

Sredina 14. stoljeća još je uvijek epoha hladnog oružja (iako je to doba kad Dubrovnik počinje lijevati svoje prve topove), a kratki dometi i mala razornost oružja činili su ovu jednostavnu tvrđavu teško osvojivom. Obrana Korune odvijala bi se s kruništa zida

¹³ *Viollet Le Duc*, *Encyclopédie médiévale*.

¹⁴ *G. M. Tabarelli*, n.dj.

¹⁵ *L. Beritić*, *Utvrđenja grada Dubrovnika*, Zagreb 1955., str. 22.

i kula prema vani i s obzirom na njezinu tadašnju neosvojivost, nije bilo zamišljeno da se

brani prema njenoj unutrašnjosti. Zbog toga su kule prema unutra bile otvorene kao i zide s obilaznim hodnicima. Vezano za svoj unutrašnji sadržaj (cisterna, spremišta, obitavališta), tvrđava je omogućavala duži boravak (obranu), a bez potrebe za opskrbom osnovnim namirnicama. Međutim, onog trenutka kada je neprijatelj nekim načinom (blokadom, prepadom ili opsadom) ušao u tvrđavu, ona je bila osvojena.

Na kruništu su među prsobranima postavljeni drveni zasloni, tzv. manteleti, vješani o kamene uši, koji su štitili branitelje od neprijateljskog oružja, a u potrebnim trenucima su se podizali i omogućavali obranu. Kruništima se prilazilo jednim unutrašnjim kamenim stubištem, a u slučaju opsade, s unutrašnje strane ziđa postavljale bi se drvene ljestve kojima se uspinjalo na potrebna mjesta. S obzirom na tip utvrđenja koji je Koruna tvorila u ovom razdoblju, pomalo je neuobičajeno da unutar kula, uz krunište, teče obilazni hodnik. Prije bi se moglo očekivati da su kule bile prazne i da se njihova unutrašnjost samo po potrebi ispunjala posebnom drvenom konstrukcijom koja je omogućavala pristup i obranu s vrhova te da kule nisu bile povezane sa zidom tvrđave zbog eventualne potrebe da se s njih brane okolna zidna platna. Razlog da obilazni hodnik povezuje sve dijelove tvrđave može se tumačiti s nužnošću stalnog nadzora terena s tvrđave, kao i potrebom stalne i kontinuirane ophodnje straža po zidinama i na Koruni kao ključnoj točki obrane malostonskog predjela.

Koruna nakon izgradnje nije imala stalnu posadu već bi se ona formirala po potrebi, tj. kada bi prijetila opasnost od rata, a zatim bi se raspuštala. Međutim, od 1386., kada se odnosi odluka o obvezatnoj straži i naoružanju stonskih utvrda, Koruna dobija posadu od 12 ljudi (barabanata) koji su bili plaćeni za taj posao. Posadom, u kojoj je trebalo biti najmanje tri samostrelca, upravljao je kaštelan. Noćnu stražu vršilo je šestoro stražara.¹⁶ Iz spomenute odluke o obvezatnoj straži i naoružanju vidljivo je da su Veliki zid i Koruna izjednačeni u broju stalne posade i u naoružanju, dok je u Podzvizdu bilo upola manje i posade i naoružanja. Prema odredbi iz 1403. u slučaju potrebe, osim dvanaest barabanata, Korunu je trebalo braniti i dvanaestorica stanovnika okolnih mjesta.¹⁷ Sve to svjedoči o važnosti koju je Koruna imala u obrambenom sustavu.

Obrambeno oružje koje se tada koristilo većim je dijelom bilo osobno, ali bilo je i onog koje je pripadalo obvezatnom naoružanju Dubrovačke Republike. Svaki vojnik imao je mač i bodež te luk i strijelju. S obzirom da je u to doba oklop bio oficijelno oružje, može se pretpostaviti da je barem jedan dio posade bio u zaštitnoj odjeći, a ona se sastojala od korače (dio za grudi), kolara (zaštitni okovratnik), barbute (vrsta kacige) i štita. Obvezatno naoružanje toga doba tvorila su koplja (duža i kraća - lancee i darde) te samostreli (ručni i tvrđavski) koji su se punili veretonima - jakim strijelama. Od ratnih sprava najčešće je korištena spingarda koja je izbacivala zapaljenje veretone i kamene kugle, te prvo vatreno

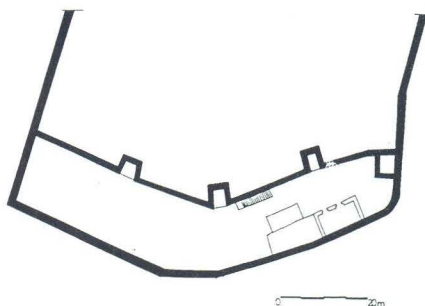
¹⁶ I. Mitić, Organizacija kopnene i pomorske obrane dubrovačke države-Republike od stjecanja nezavisnosti 1358. do dolaska Francuza 1806. godine, Anali Zavoda za povijesne znanosti IC JAZU, Sv. 24-25, 1987., str. 121.

¹⁷ L. Beritić, n. dj. (5), str. 49.

oružje - bombardar. To su bili željezni topovi dugački oko 1 m, sastavljeni od šipki i obruča, čiji je najveći učinak u početku bio u prasku, pa tek onda u razornosti i ubojitosti.¹⁸

Druga faza izgradnje

Godine 1411. započinje druga faza izgradnje Korune, kada se sjeverne kule povisuju, ojačavaju i zatvaraju prema unutrašnjosti, kao i izgrađuju nove utvrde na sjeveroistočnom uglu tvrđave, a što je sve vidljivo u postojećoj strukturi zida Korune.¹⁹ Visina sjevernih kula narasta na oko 15 metara, a njihovi prsobrani jednostavna izgleda dobijaju dimenzije 1x1 m, dok razmak među njima iznosi 0,75 m. Zajedno s povišenjem cjelokupnog zida tvrđave, dolazi i do njegovog ojačanja zbog sustava gradnje, pa sad njegova debljina narasta na 0,85 m. Povišavanje se vrši na taj način da se postojećem zidu iz temelja priljubljuje novi s unutrašnje strane te se tako zida do željene visine, nastavljajući zidanje fasade na onu već postojeću.

Tvrđava Koruna, Tlocrt 1411. godine

Ovim se zahvatom tri sjeverne kule znatno fortifikacijski osuvremenjuju. U zoni prvog kata, na sjevernom zidu, svaka od njih dobija strijelnicu. Danas se točno ne zna kako su one izgledale, jer se tu nalazi kvadratni otvor, ali se skoro sa sigurnošću može reći da je to bila jednostavna, uska, visoka strijelnica, vjerojatno visoka koliko i današnji otvor (1 m), bez proširenja na dnu, koja je s unutrašnje strane sigurno imala odgovarajuću nišu (dimenzija vjerojatno današnjeg otvora 1,5x1 m). S unutrašnje se strane kule zatvaraju po dva svoda. Donji prostor služi za stanovanje vojnika,²⁰ dok je gornji u službi obrane. Svodovi su zaista bili od opeke, kako se to navodi u dokumentu, jer još uvijek postoje, istina mali ostaci. S obzirom na tragove podova koji su nađeni na ostalim kulama stonskog fortifikacijskog sklopa (Kulina, Minčeta, Stoviš), skoro se sa sigurnošću može tvrditi da

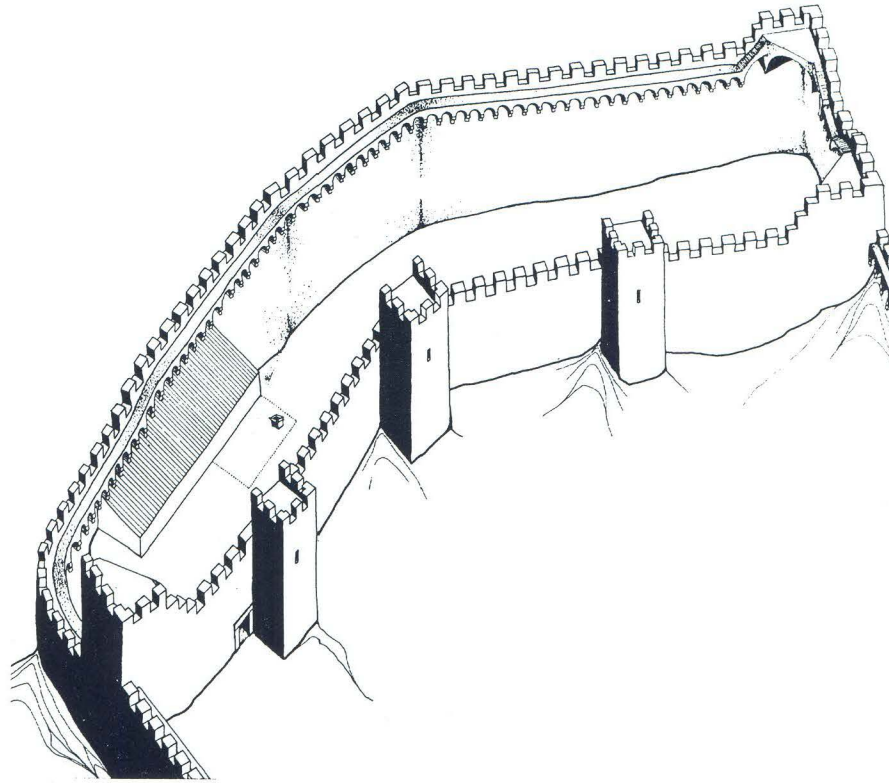
¹⁸ D. Petrović, Dubrovačko oružje u XIV veku, Beograd 1976., str. 49, 68, 85; D. Petrović, Ratne sprave XIV veka prema dubrovačkoj arhivskoj građi, Vesnik vojnog muzeja br. 16, Beograd 1970.

¹⁹ Reformationes 33, f. 187.

²⁰ Acta Minoris Consilii 2, f. 63'.

podovi nisu imali popločanje, već je gazište tvorilo čvrst nabo od morta i manjih školja.

Pod prvog kata bio je na visini dva metra od današnjeg poda, a onaj krovne terase na 13,5 m. Središnja kula je imala, na visini dva metra od današnjeg poda, drveni strop koji je vjerojatno zatvarao prostor za ostavu. Unutar kula nije postojalo stubište koje je povezivalo katove, već su u podovima bili otvori u koje bi se namještale drvene ljestve.

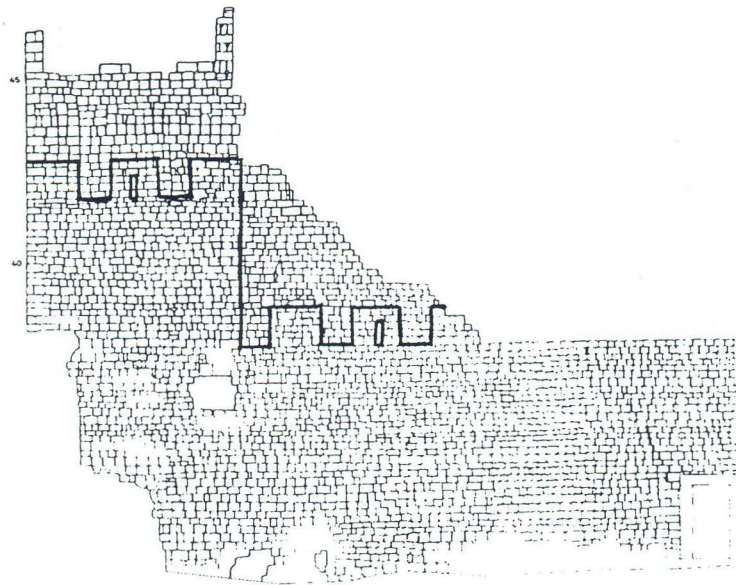
Tvrđava Koruna, Izgled 1411. godine

Što se u ovoj fazi izgradnje zbilo s kutnim utvrđenjima na zapadnom zidu može se samo pretpostaviti, jer se tragovi na zidu nisu sačuvali. Ona se sigurno povisuje na visinu ostalih kula (15 m), ali nisu presvođivana već je unutar njih, u visini dna kruništa (13,5 m), dalje tekao obilazni hodnik kojemu se prilazilo stubištima s hodnika zidnih platna. Na takav zaključak upućuje odluka dubrovačke vlade iz 1452. godine koja govori o presvođivanju dviju kula.²¹

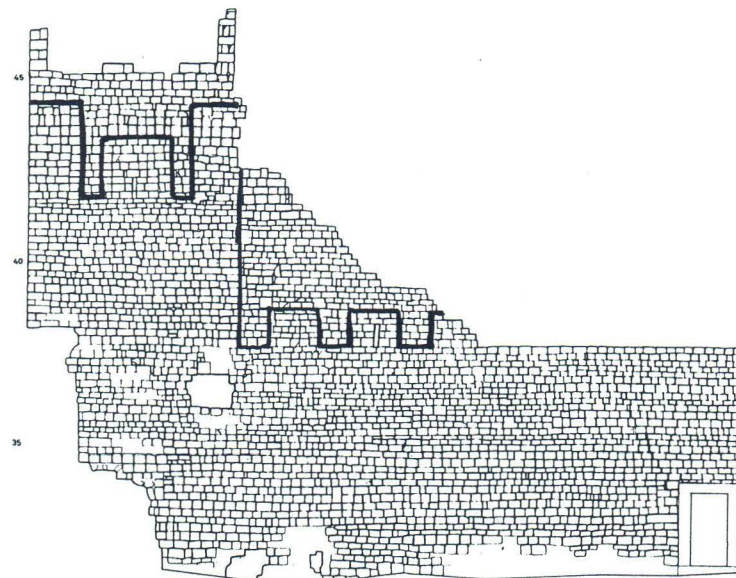
U ovoj fazi izgradnje, a kako to i dokument navodi,²² utvrđuje se sjeveroistočni kut Korune podizanjem jedne nove kule, koja će se u narodu prozvati Kulina. Kako to struktura zida jasno pokazuje, ona je bila visoka 11,5 m, široka 5,5 m, a duboka 8 m. Na vrhu je

²¹ Acta Minoris Consilii 13, f. 73'.

²² Acta Minoris Consilii 12, f. 206'.

Tvrđava Koruna, Kulina sa kruništem (I faza)

Tvrđava Koruna, Kulina sa kruništem (II faza)

imala krunište s prsobranima, od kojih je svaki drugi u sredini imao strijelnicu, čije dimenzije su bile 1,25x1 m, dok je razmak među njima iznosio oko 0,75 m. Čini se da Kulina nije imala strijelnicu u razini prvog kata, barem ona nije vidljiva u postojećoj strukturi zida. Danas je prostor Kuline u potpunosti ispunjen (čini se “u živo”, tj. mortom i kamenjem), pa se ne može točno tvrditi, ali se s visokim stupnjem sigurnosti može reći da je imala presvođenje koje je nosilo krovnu terasu (bila je na visini od oko 10 m), kojoj se prilazilo s obilaznog hodnika. Prostor ispod svoda mogao je biti korišten kao ostava i pripremni prostor.

Neposredno nakon izgradnje Kulina je postala i kula zvonara,²³ tj. mjesto odakle se zvonjavom označavala opasnost stanovništvu, jer se jedino s nje vidi i Veliki kaštio i Podzvizd. Struktura njezine sjeverne fasade točno ukazuje kako je krunište Kuline nedugo nakon izgradnje promijenilo izgled. Njezina dva bočna prsobrana narastaju u visinu, pretvarajući se u pilone visoke 2,5 m, koji će nositi krovnu konstrukciju, a središnji prsobran znatno povećava svoju veličinu - postaje visok 1,5 m, a širok 2 m. Zbog oštećenosti istočne fasade, struktura zida ne pokazuje izgled njezina istočna dijela u tom razdoblju, ali se sa sigurnošću može tvrditi da je bio isti kao i onaj sjeverni, osim što su morala postojati tri pilona radi premoštenja krovne konstrukcije, među kojima je bio po jedan prsobran.

U razdoblju do 1450. godine sačuvani arhivski spisi ne spominju radove koji su se odvijali na Koruni. Međutim, sačuvano zide pokazuje da su tih godina vršeni intenzivni radovi na zidnim platnima kada se ona povisuju. S obzirom da su kule 1311. godine postale jako visoke u odnosu na zidna platna, neminovno se nameće zaključak da su zidna platna povisivana neposredno po završetku radova na kulama. U prilog tome govori i podatak iz 1421. godine²⁴ kada još traju radovi na presvođivanjima na Koruni.

Prema ostacima na zapadnoj i istočnoj kuli sjevernog zida te na sjevernom i istočnom zidu Kuline, vidljivo je da sva zidna platna dobijaju visinu od približno 10 m ovisno o konfiguraciji terena, ali zadržavaju jednaku debljinu. Ona završavaju prsobranima čiji su zupci na sjevernom zidu visoki 1 m, široki 1,3 m, a razmak među njima 0,75 m, dok oni na južnom zidu imaju visinu od 0,75 m. Uzduž cijelog zida tvrđave, na visini od oko 9 metara, tekao je obilazni hodnik nošen već spominjanim dvorednim kamenim konzolama i svodovima od sedre, koji je imao jednostavnu drvenu ogradu i koji je povezivao sjeverna zidna platna s prvim katom kula te s vrhom Kuline.

Godine 1412. gradi se neko stubište u Koruni koje vodi na njezin zid.²⁵ Nije poznato gdje se nalazio prilaz zidu Korune od momenta njezine izgradnje pa do sada, ali je teško prihvatiti da se na zid uspinjalo isključivo drvenim ljestvama. Može se očekivati da je postojalo neko kameno stubište ili se zidu prilazilo iz zgrade oružane. S obzirom na strateški značaj Velikog zida, može se pretpostaviti da je stubište bilo na južnoj strani Korune, a na takav zaključak upućuje i crtež vrata na južnom zidu planova Malog Stona iz 1358. godine (“Porta di chastello Antiqa murada”). Možda je stubište, koje se gradilo 1412. godine, bilo locirano na sjevernom zidu radi bržeg prilaza kulama. I danas imamo ostatke jednog

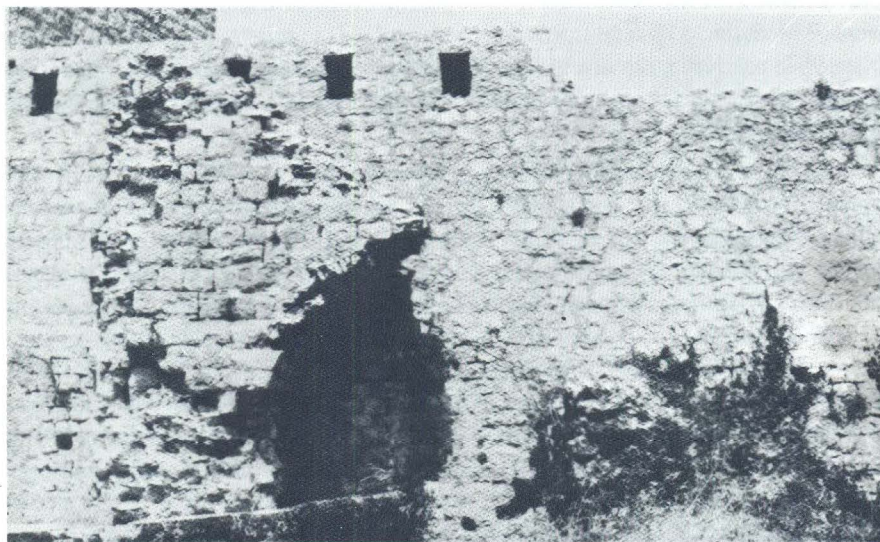
²³ Acta Minoris Consilii 12, f. 206’.

²⁴ Acta Minoris Consilii 2, f. 208.

²⁵ Reformationes 34, f. 42.

stubišta, čija širina iznosi 1,3 m, a koje je prislonjeno na sjeverno zidno platno između središnje i istočne kule. Nameće se zaključak da se spomenuta odluka odnosi na to stubište, a i ono je potvrda da su se zidna platna povisivala te 1412. godine, jer sa svojim dimenzijama ovo stubište znatno nadvisuje prvotnu visinu zidnog platna.

Iz prethodno navedenog vidljivo je da se u ovoj fazi izgradnje tvrđava Koruna dosta osuvremenjuje u fortifikacijskom smislu s obzirom na prijašnje razdoblje. Kako se ratne sprave sve više usavršavaju i po raznorodnosti i po dometu, zidna platna i kule postaju znatno više, a ponegdje se postavljaju i strijelnice. Zide ostaje gotovo iste debljine tako da

Ostaci stubišta na sjevernom zidu Korune

ne omogućava postavljanje velikih ratnih sprava i topova velikog kalibra. To znatno povišenje zidnih platna i kula, koje dobijaju katove, rezultiralo je da je tvrđava dobila odlike gotičke fortifikacije. Međutim, ona i u ovom razdoblju zaostaje u odnosu na europske tvrđave, koje se u to doba počinju prilagođavati obrani od vatrenog oružja, dok se njezino osuvremenjivanje još uvijek temelji na obrani od hladnog oružja. Promjene koje na Koruni u toj fazi nastaju bile su se npr. na talijanskoj tvrđavi Montalcino (blizu Siene) već 1260.-tih godina.²⁵ Na zidinama Dubrovnika vrše se u tom razdoblju slični radovi kao i na Koruni - dolazi do presvođivanja kvadratnih kula (ali i nasipavanja zemljom onih na sjevernom zidu) te se cjelokupne zidine ojačavaju i povisuju.²⁶ Taj konzervativizam, tako svojstven Dubrovčanima jer ga se može naći u svim granama umjetničke djelatnosti Grada, posljedica je tradicije duboko ukorijenjene u narodu ovog kraja. Međutim, to obilježje svojstveno je svim periferijskim prostorima u svakom vremenu.

²⁵ G. M. Tabarelli, n. dj.

²⁶ L. Beritić, n. dj. (15.), str. 36-68.

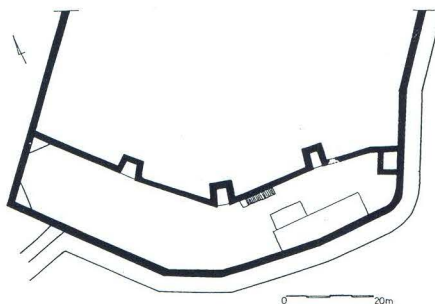
Sustav obrane ostaje gotovo isti kao i u prvoj fazi, a razlika je samo u korištenju

prvog kata kula koje na toj razini dobijaju po jednu strijelnicu. Posada se brojčano povećava na 50 barabanata, a i zalihe oružja postaju veće. Tako je 1440. određeno da se u Koruni mora držati 40 kompletnih oklopa, 20 samostrela s vitlom, 8-10 sanduka veretona, 20 velikih i 40 malih štitova, 6-8 bombardi s 200-300 kamenih kugli s razmjernom količinom baruta, te 5 tovara zublji.²⁷

Treća faza izgradnje

Godine 1450. donosi se odluka da se pokrije kut tvrđave Korune gdje je smješteno zvono.²⁸ Međutim, po jasnim tragovima u strukturi zida to mjesto - Kulina - već je duže vrijeme bilo pokriveno, ako se mislilo na krov. Očito da ovdje riječ "pokrivanje" ima jedno šire značenje, na koje će nam ukazati radovi započeti te godine, a kojima će Kulina dobiti svoj konačan izgled.

Kulini se povećava visina na 15,5 m, a na 12. m polažu se, niz sjevernu i istočnu fasadu na razmaku od oko jednog metra, troredne kamene konzole koje će nositi svođeno sedreno krunište koje je najvjerojatnije imalo mašikule. Pod, nabijen mortom i kamenom skaljom, nalazio se na visini od nepunih 14 m, tj. metar iznad konzola, a na njega se ulazilo stubištima sa sjevernog i južnog obilaznog hodnika. Ostaci prvog stubišta i danas postoje uz sjeverno pročelje, dok je drugo bilo smješteno pri sredini istočnog zida (tragovi njegovog otvora nađeni su kada je Društvo prijatelja dubrovačke starine iz Dubrovnika konzerviralo Kulinu). Kulu je pokrivao četverostrešni krov koji je nisilo šest kamenih pilona smještenih po obrubu zida. Je li krunište obuhvaćalo sve stranice kule - ili samo one vanjske (što je vjerojatnije), i je li Kulina u toj fazi izgradnje bila otvorena prema unutrašnjosti (što je također vjerojatno) - pitanja su koja ostaju otvorena. Zide koje danas zatvara njezino zapadno i južno pročelje pokriva zidove koji bi mogli dati odgovore na ova pitanja.

Tvrđava Koruna, Tlocrt 1450. godine

²⁷ L. Beritić, n. dj. (5), str. 53.

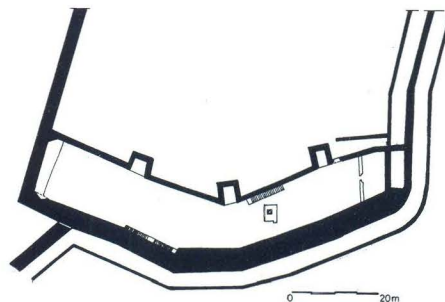
²⁸ Acta Minoris Consilii 12, f. 206'.

Godine 1452. godine donosi se odluka o presvođenju nekih dviju kula, njihovom pokrivanju i smještanju oružja u njih.²⁹ S obzirom da su kule na sjevernom i istočnom zidu do te godine bile izgrađene po odlukama, jedina presvođenja mogla su se izvoditi na zapadnim ugaonim utvrđenjima. I zaista, na sjeverozapadnom kutu, na visini od 12 m, sačuvao se sedreni svod, danas vidljiv do svoje polovine. Jugozapadni kut ima isti takav svod, otprilike na istoj visini, ali koji je zbog kasnijih zidnih dogradnji vidljiv samo manjim dijelom. Iz navedenog se zaključuje da je i na jugozapadnom kutu Korune već znatno prije bilo izgrađeno utvrđenje. Nažalost, postojeća struktura zida ne pokazuje njegove tragove; međutim, može se pretpostaviti da su ih poništile kasnije dogradnje i popravci fasada zbog trošnosti i oštećenosti gromovima. S navedenim presvođenjima oba kuta dobivaju krovnu terasu, koja se zatim pokriva krovom (za koje se danas ne može reći kako je izgledalo), pa gornji dijelovi postaju ugaone osmatračnice, dok donji prostor služi kao oružana.

Te se iste godine gradi istočno gradsko predziđe.³⁰ Izgrađeno je na udaljenosti od 3,10 m ispred Velikog zida. Visina obrambenog zida iznosi 3,12 m, a debljina 0,52 m. U nepravilnim razmacima bile su smještene uske duge strijelnice koje su u donjem dijelu završavale kružno, te koje su s unutrašnje strane imale svoju pravokutnu nišu. Zid nije imao krunište već je jednostavno šiljasto završavao. Predziđe je danas većim dijelom srušeno, a njegovi ostaci nalaze se na predjelu od tvrđave Koruna do iznad kule Dolina.

Godine 1467. donosi se odluka o znatnom ojačavanju zida Korune, i to na način da se s unutrašnje strane sagradi jedan novi zid, koji će biti deo više od 4 m.³¹ Iako dokumenti točno ne određuju gdje se to trebalo izvesti, činjenica da južni zid Korune ima debljinu preko 5 m (na kojem je vidljivo naknadno proširenje) neminovno dokazuje da se na njega odnosi navedena odluka. Ovo proširenje završilo je s unutrašnje strane parapetnim zidom.

Međutim, prije realizacije ovog zahvata, Kulina se proširuje i ispunjava. Na taj zaključak upućuje spoj južnog zida koji ukazuje da se južni prislonio na istočni, tj. da je on

Tvrđava Koruna, ojačanje južnog zida 1467. godine

²⁹ Acta Minoris Consilii 13, f. 73'.

³⁰ Acta Consilii Rogatorum 13, f. 92' 93. Do sada ovaj podatak nije bio poznat.

³¹ Acta Consilii Rogatorum 19, f. 192'.

kasnije sagrađen. Kulina se proširuje prema jugu za 3,5 m, pa tako sada njezine tlocrtne dimenzije iznose 5,5x11,5 m. I na taj prošireni dio nastavljaju se troredne konzole, a na uglovima se postavljaju piloni u obliku slova "L", što sve skupa ukazuje da se krunište proširilo, a i krov povećao. Razina poda ostaje nepromijenjena, a napravljeno je novo stubište kojim se prilazilo s južnog zida tvrđave. Krunište se nije nastavljalo na južno pročelje, već su tu postavljena dva manja topovska otvora. U toj fazi cijela unutrašnjost Kuline se ispunja - čini se da je u potpunosti ispunjena mortom i kamenjem - kako bi što bolje odolijevala sve razvijenijoj artiljeriji.

S obzirom da su se na Kulini sačuvali samo tragovi konzola, ne može se točno utvrditi kako je njezino krunište izgledalo. Analogno sjeverozapadnoj ugaonoj osmatračnici, a i zbog strateškog položaja, ono je zasigurno imalo mašikule, i to, ako ne svaki, onda je svaki drugi prostor između konzola bio otvoren prema tlu. Pošto su prsobrani tekli uokolo cjelokupnog зида tvrđave, logično se nameće zaključak da je i krunište njima završavalo i bilo pokriveno četverostrešnim krovom, kako to nalazimo u prikazu tvrđave Sv. Ivan i Sv. Luka na Božidarevićevom Dubrovniku s triptiha "Bogorodica sa svecima". Međutim, ono je moglo izgledati kao i krunište kule kod Portonove (blizu Ancone), koje je s početka 18. stoljeća, ali je građeno u maniri quattrocenta.³² Analogno nalazimo sedre na sjeverozapadnoj ugaonoj osmatračnici, kao i velike količine sedre koja je nađena ispod Kuline, može se gotovo sa sigurnošću tvrditi da je cjelokupno krunište bilo građeno od tog laganog kamena. Kulina je s južne strane bila djelomično otvorena, a sa zapadne u potpunosti.

Zahvat ojačanja južnog zida Korune imao je za posljedicu reorganizaciju unutrašnjeg prostora tvrđave. Ono je tražilo da se ukloni kaštelanov stan i zgrada oružane, koji su bili naslonjeni na južni zid, a očito su već duže vrijeme bili neupotrebljivi, jer se po dokumentima vidi da vojska stanuje u sjevernim kulama, dok se oružje smiješta u zapadne ugaone osmatračnice te u oružanu u Donjoj tvrđavi.³³ Zgrade se ruše, a zapadni se zid Korune znatno ojačava. Novo obitavalište za kaštelana gradi se iste godine lijevo od ulaznih vrata - ispod Kuline,³⁴ a nova zgrada oružane-kasarne počinje se graditi godinu dana kasnije (1468.) uz zapadni zid.³⁵ U početku je vjerojatno bilo zamišljeno da se iz zgrade oružane-kasarne može stubištem izravno uzlaziti na južni zid, i to baš kod spoja s nastavkom Velikog zida. Međutim, očito se od tog plana - reklo bi se još u toku gradnje - odustalo, pa su samo ostala i danas vidljiva vrata u ojačanju južnog zida, u predjelu prizemlja zgrade oružane-kasarne, čija je unutrašnjost ispunjena.

Te 1468. godine gradi se i predziđe pred tvrđavom, koje se protezalo od istočnog gradskog zida pa do pred istočnu kulu sjevernog zida Korune,³⁶ na udaljenosti 2 metra od

³² C. Perogalli, G. Campagnoli, V. Grifi, V. Lombardi, V. Pirani, *Architettura fortificata nelle Marche*, Milano 1985.

³³ *Acta Consilii Rogatorum* 13, f. 92'.93.

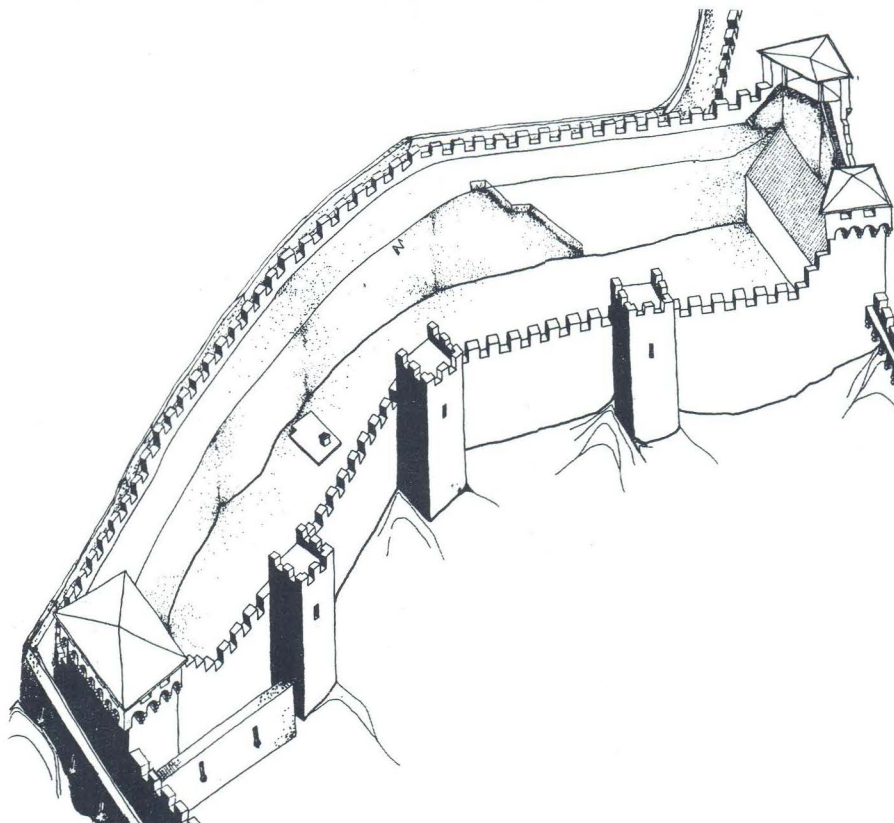
³⁴ *Acta Consilii Rogatorum* 19, f. 214'.

³⁵ *Acta Consilii Rogatorum* 20, f. 37-38.

³⁶ *Acta Consilii Rogatorum* 20, f. 37-38.

ulaza. Može se pretpostaviti da je izgledalo kao i istočno gradsko predziđe, ali, nažalost, o njemu se ne može ništa više reći jer je ono danas u potpunosti srušeno.

Godine 1491. određuje se gradnja kamene kućice na sjeverozapadnom uglu tvrđave u kojoj će se svaku noć stražariti.³⁷ Iako dokument spominje samo jednu kućicu, sagrađene su dvije ugaone osmatračnice na sjeverozapadu i jugozapadu. Što se točno napravilo ukazuje samo sjeverozapadno zidine, jer je ono na jugozapadu srušeno do razine gdje su

Tvrđava Koruna, nakon gradnji 1491. godine

započinjale konzole (ali su još sačuvana ležišta konzola u mortu). Zidovi ugaonih osmatračnica povišeni su za 2,5 m, tako da im se sad gazište nalazilo na visini od 15,5 m, postavljene su konzole koje su tekle uzduž vanjskog i unutrašnjeg zida. Vanjske su konzole bile troredne i bilo ih je ukupno devet, a postavljene su na razmaku od 0,75-1 m. Po ostacima sedre, koja se još sačuvala na nekim konzolama, vidljivo je da su one nosile sedreno krunište koje je imalo mašikule. Tri unutrašnje dvoredne konzole nosile su proširenje poda ugaone osmatračnice. Na njih se uspinjalo prilaznim stubištima koja su se nalazila na sje-

³⁷ Acta Consilii Rogatorum 26, f. 144-145.

vernoj i zapadnoj, odnosno na južnoj i zapadnoj strani. Danas je djelomično sačuvano sjeverno i južno stubište. S obzirom da se iznad konzola nije sačuvalo originalno zide, ne može se sa sigurnošću tvrditi kako je izgledao vrh ugaonih osmatračnica. Ipak je sigurno da su imale četverostrešni krov i s velikom vjerojatnošću se može reći da su prema unutrašnjosti bile otvorene.

Prema sačuvanim arhivskim dokumentima, sve do pada Republike, na Koruni više nisu vršeni značajni radovi koji bi je prilagođavali sve razvijenijoj obrani od isto tako sve razvijenije artiljerije. S navedenim zahvatima iz 1491. te 1499., kada se povisuje prsobran na južnom zidu,³⁸ ona dobija svoj konačni izgled razvijene gotičke fortifikacije namijenjene prvenstveno obrani hladnim oružjem. Strateške točke Korune - sjeveroistočna kula te sjeverozapadno i jugozapadno ugaono utvrđenje - dobivaju razvijena pokrivanja kruništa s mašikulima, a tvrđava stječe i predzida na istočnom i južnom te djelomično i na sjevernom dijelu. I u toj fazi evidentno je zaostajanje ne samo za europskim, nego i za dubrovačkim fortifikacijama, što ukazuje da je projektant bio netko, najvjerojatnije Dubrovčanin koji nije bio upućen u suvremeni razvoj fortifikacija i artiljerije u Europi, jer u istim tim godinama Dubrovnik napušta kvadratnu kulu kao jednu od osnovnih fortifikacijskih elemenata i gradi Minčetu i Bokar kao okrugla utvrđenja prilagođena, za to doba, najmodernijoj obrani od hladnog i vatrenog oružja. Uvodi dvojni sustav predzida (otvoreno i zatvoreno) od Minčete do Bokara, kao i posebno utvrđivanje ulaza u Grad polukružnim bastionom od Pila. Osim ojačavanja zida, Minčeta i kula Sv. Katarine dobivaju nova masivna kruništa s otvorima za jake topove, a koja su građena u duhu tadašnje europske vojne arhitekture. Paskoje Miličević počinje graditi polukružne torete za artiljerijsku obranu Dubrovnika,³⁹ te Toljovac u Malom Stonu - okruglu ugaonu kulu koja je tada imala suvremeni fortifikacijski izgled.

S obzirom da do sada nisu poznati arhivski dokumenti koji bi unijeli više svjetla u završnicu izgradnje Korune, zaista je teško obrazložiti zbog čega dolazi do zastoja u fortifikacijskom osuvremenjivanju Korune u tom razdoblju i zašto njezina završna izgradnja nije povjerena glavnom inženjeru Dubrovačke Republike Paskoju Miličeviću. Leži li razlog u činjenici da Dubrovnik postaje svjestan kako mu u Stonu sudbonosna opasnost istinski prijeti samo s mora, a da neprijatelj s kopnenog zaleđa nije tolika neprijateljska sila zbog koje bi bilo potrebno raditi takve velike i vrlo skupe zahvate na Koruni? Vjerojatno je postojala svijest da Koruna u cjelokupnom stonskom fortifikacijskom sklopu gubi onaj strateški značaj koji je do tada imala. i zato, vjerojatno, njezina završna izgradnja nije povjerena Paskoju Miličeviću koji je tada zaokupljen rješavanjem vitalnih fortifikacijskih problema Dubrovačke Republike.

Tvrđava s kojom bi se Koruna u konačnici izgradnje mogla usporediti jest talijansko utvrđenje Fenis u Val d'Aosti, podignuto 1350. godine.⁴⁰ Iako je Fenis utvrđeni dvorac, on ima sve obrambene elemente koji se nalaze i na Koruni: predzida, zidna platna s jedno-

³⁸ Acta Minoris Consilii 26, f. 216.

³⁹ L. Beritić, n. dj. (15), str. 71-115.

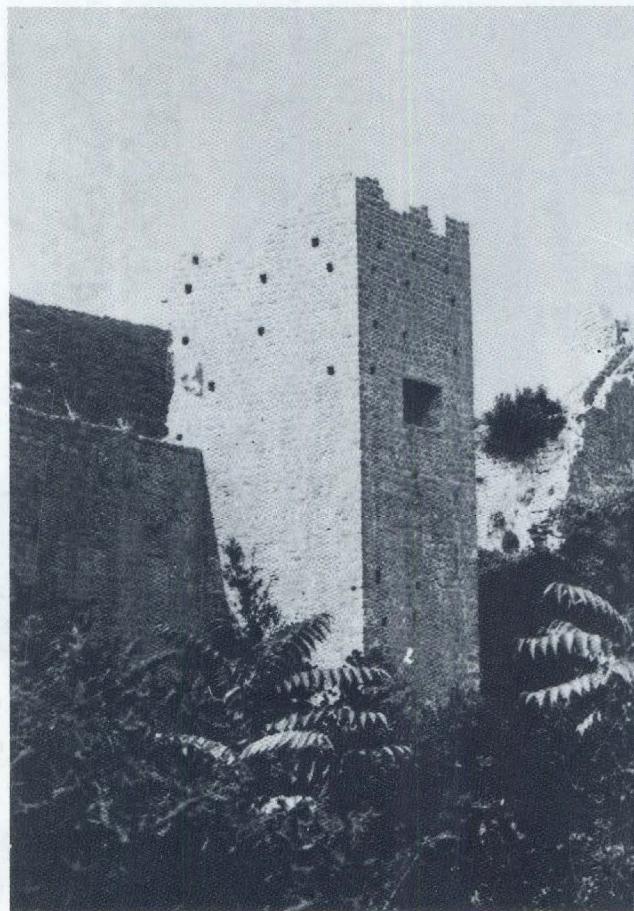
⁴⁰ P. Marconi, F. P. Fiore, G. Muratore, E. Valeriani, I castelli, Novara 1978.

Pogled na Kulinu i kaštelanov stan u Koruni

stavnim prsobranima, kvadratne kule s razvijenim kruništima pokrivenim četverostrešnim krovovima, te ugaone osmatračnice koje su također pokrivene krovovima.

Prema odredbi iz 1470. vidljivo je da je brojnost posade Korune znatno opala (11 vojnika, i to šest domaćih i pet barabanata).⁴¹ Godinu dana kasnije naređuje se da posada Korune mora biti samo domaće stanovništvo, a da se stranci (barabant) otpuste.⁴² Kako se

Kvadratna kula na sjevernom zidu tvrđave Korune

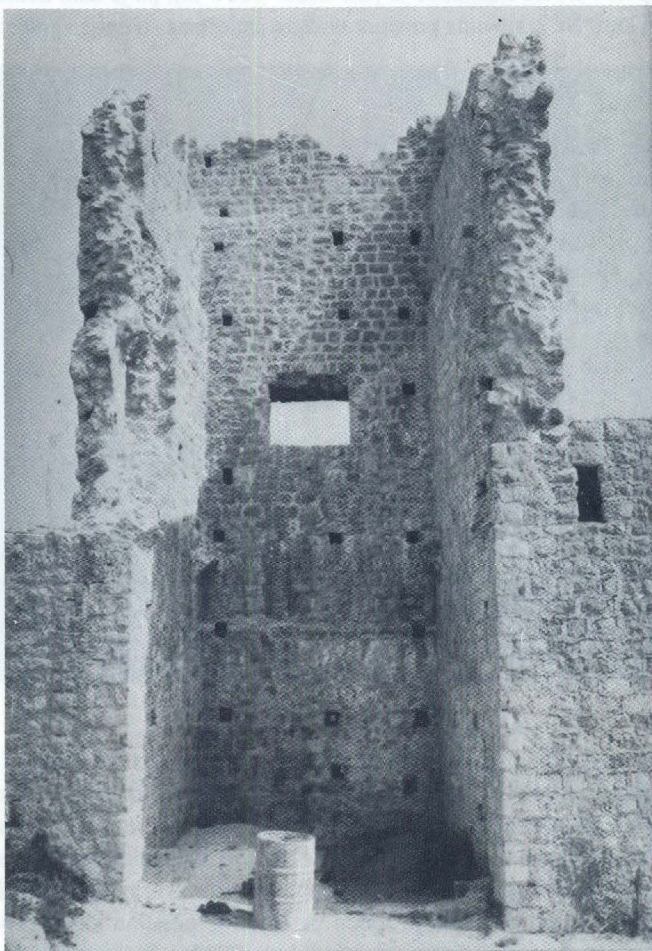
ni jedan inventar oružja iz 15. stoljeća nije sačuvao, ne može se točno tvrditi kojim je oružjem Koruna u ovom razdoblju bila opskrbljena. Međutim, s velikom sigurnošću se može reći da su osnovno oružje tvorili samostreli (ručni s kukom i tvrđavski) s veretonima, bombe (malog i srednjeg kalibra), arhibuzi i puškoni, kao i kamene kugle koje su se

⁴¹ *L. Beritić*, n. dj. (5), str. 87.

⁴² *Ibid.*, str. 80.

(vjerojatno s vrelim uljem i živim krečom) bacale niz mašikule. Od osobnog naoružanja, osim oklopa, kacige i štita, u upotrebi su bili bodeži te razna koplja.

I na kraju, što reći o graditeljima? Do sada poznati arhivski dokumenti spominju samo dva majstora koji su radili na Koruni. To je Ivan iz Firenze, kojeg se spominje 1412. godine kao graditelja stubišta te majstor Johanis Grandozzi, koji je 1421. gradio svodove.

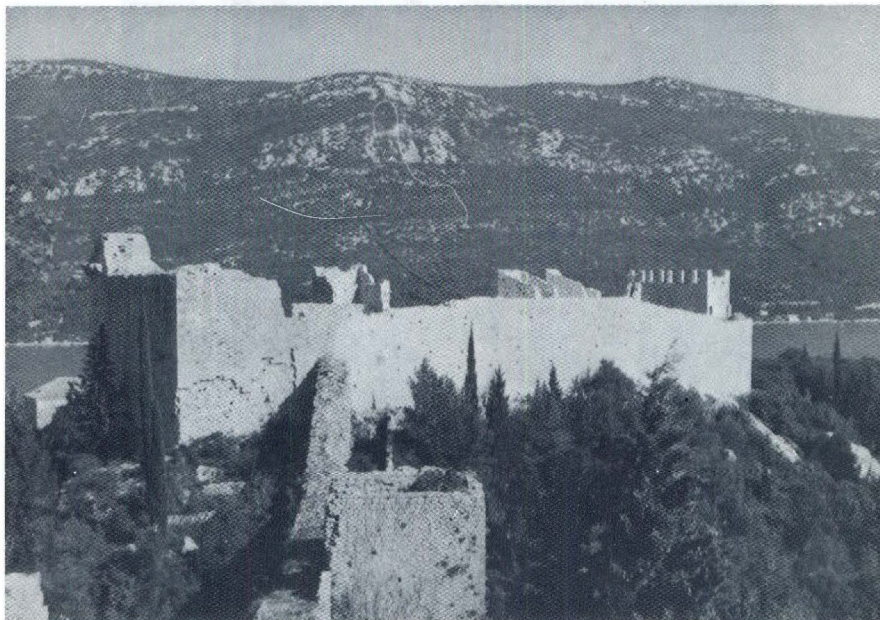
Unutrašnjost kvadratne kule na sjevernom zidu Korune

Ovaj potonji imao je zanat koji je u to doba bio posebno cijenjen, a njegovo se ime spominje i kod gradnje luka dubrovačkog arsenala.⁴³ Nažalost, na stotine njih ostaje bezimeno, a time i zaboravljeno.

Danas je Koruna sačuvala svoj longitudinalni oblik; dulje stranice se pružaju u smi-

⁴³ L. Beritić, n. dj. (15), str. 22.

jeru istok - zapad, a one kraće sjever - jug. Njezina visina iznosi oko 15 m. Tlocrt joj tvore dva izdužena pravokutnika postavljena pod tupim kutom, a tijelo joj se sastoji od visokih, okomitih, kamenih zidova u koje su inkorporirane kvadratne kule. Nekada ih je bilo šest, a danas se većim dijelom sačuvalo pet dok je jedna nestala. Središnji prostor tvrđave, koji tvori i definira njezino zide s kulama, otvoren je, a njegov teren nejednakomjerno je zakošen. Zapadni predio naknadno je jako nasut (cca 5 m), pa je tako dobio gazište na znatnoj višoj koti. Na krajevima prostora tvrđave smještene su dvije zgrade: kaštelanov

Južni zid tvrđave Korune

stan na istočnom dijelu i ostaci zgrade oružane-kasarne na zapadnom dijelu. Kaštelanov stan ima trapezasti tlocrt, i s obzirom na urušenost, tvori jednočelijski prostor. Međutim, razmještaj kamenih konzola u unutrašnjosti kuće ukazuje da je taj prostor nekad imao prizemlje i kat. S obzirom da je uklopljen u zide tvrđave, ima samo jednu vanjsku stijenku. Ono je okrenuto prema zapadu te je raščlanjeno vratima i otvorima prozora. S unutrašnje strane, na prvom katu, sačuvano je lijepo ukrašeno dvodijelno kameno pilo. Zgrada oružane-kasarne imala je pravokutan tlocrt, a zid pročelja bio je okrenut prema istoku. Od nje danas nije gotovo ništa sačuvano, ako se ne računa ostatak zida pročelja sačuvan u dijelu nasipa. Red kamenih konzola postavljen pri sredini ukupne visine zapadnog zida tvrđave ukazuje da se prostor zgrade sastojao od prizemlja i kata. Po kamenim poklopnicama krova, koje su se djelomično sačuvale (usidrene u obodnom zapadnom zidu tvrđave), dade se zaključiti da je krov također, kao i onaj na kaštelanovom stanu, bio jednostrešan. Prema tragovima, koji se nalaze na unutrašnjem južnom zidu utvrde, čini se da je zgrada oružane-kasarne imala dosta prostrani natkriti trijem.

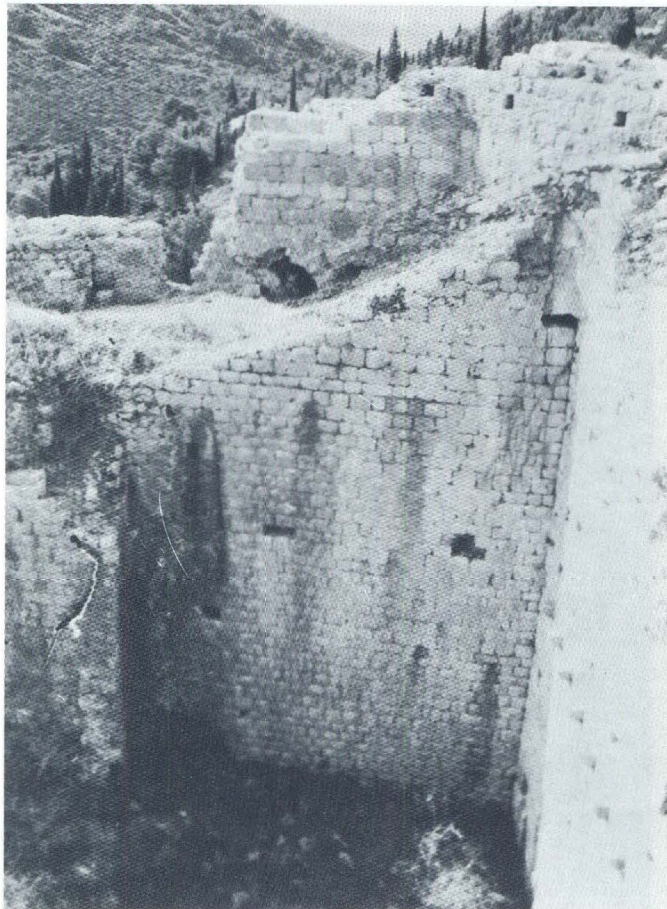
Sjeverni zid tvrđave Korune tvore tri kvadratne kule koje znatno nadvisuju zidna platna među njima. Građen je, kao i cjelokupna tvrđava, od pravilnih klesanaca koji su fino obrađeni i slagani u redove. Sve tri kule, otprilike na polovini svoje visine, imaju na vanjskoj strani razdjelnicu koja oštro ocrtava izgled i visinu kula prije nego što su, početkom 15. stoljeća, povišene. Također imaju veliki kvadratni otvor na sjevernoj fasadi smješten u drugoj trećini cjelokupne visine, a južna strana im je otvorena prema unutrašnjosti tvrđave.

Unutrašnjost sjeverozapadnog ugla tvrđave Korune

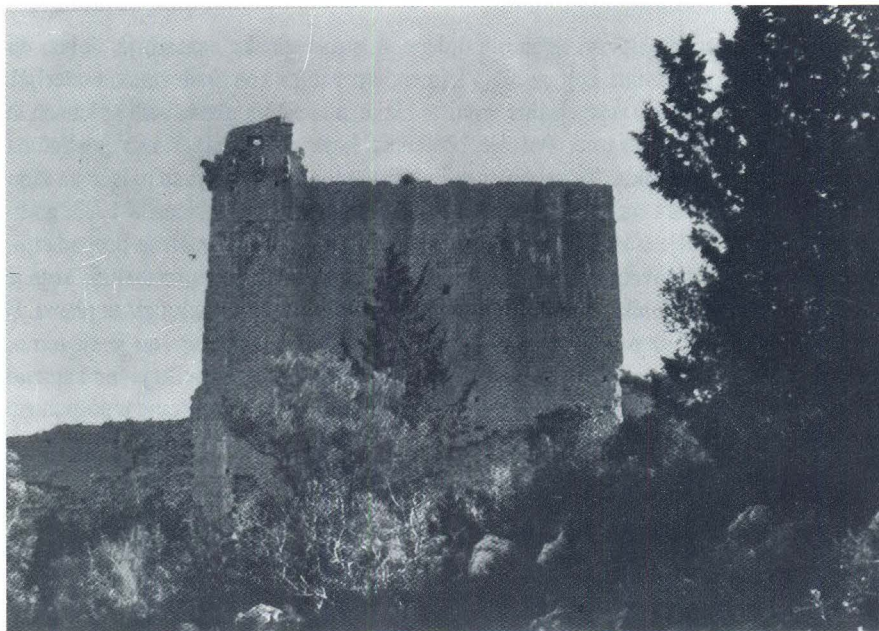
Zidna platna među kulama različite su visine, što je posljedica njihova rušenja. Vanjske su fasade jednostavnog izgleda, bez otvora ili nekih osobitosti, osim onog istočnog u kojem su smještena ulazna vrata u tvrđavu. Na njima su također vidljivi oštri obrisi prvotnog izgleda i visine. S unutrašnje strane platna, u strukturi zida, vidljiva su mjesta gdje su bile postavljene konzole obilaznog hodnika prije nego što su platna povišena. Na zapadnom i

istočnom zidu nalaze se ostaci konzola i svodova koji su nosili obilazni hodnik, tj. njegova stubišta, a na srednjim platnima, pri vrhu, nalaze se rupe - indikacija položaja konzola obilaznog hodnika koji se tu protezao te ostatak jednog prigradenog zida - nekadašnjeg, lučno svodenog stubišta koje je vodilo na zidove.

Tvrđava Koruna, unutrašnjost zapadnog dijela južnog zida

Na istočnom zidu smještena je pravokutna kula zvana Kulina, koja se veličinom znatno izdvaja od ostalih kula. Prilazi joj se stubištem s južnog zida Korune. Struktura sjeverne i istočne fasade dosta jasno ukazuje na više faze njezine izgradnje, koja je slijedila od početne ugaone kule do utvrđenja s razvijenim kruništem. Pri vrhovima tih dviju fasada nalaze se ostaci trorednih konzola koje su nosile krunište, a vrh kule danas završava krovnom terasom s devet kamenom ozidanih pilona koji su nosili krovnište kruništa. Na južnoj fasadi, u visini gazišta južnog zida Korune, nalaze se vrata te u vrhu dva manja kvadratna topovska otvora.

Zapadno pročelje Korune

Južni zid Korune sačuvao se do danas do visine hodnika, što znači da mu nedostaje krunište s topovskim otvorima. Njegovo jednostavno vanjsko pročelje nosi tragove izgleda i visine Velikog zida prije povišenja, kao i trag jednih zazidanih vrata kod spoja s nastavkom Velikog zida. S unutrašnje strane uz istočni dio proteže se kameni kanal na konzolama koji je odvodio kišnicu s krova kaštelanovog stana do cisterne. Pri sredini, više prema zapadu, smješteno je jednokrako kameno stubište, usmjereno od zapada prema istoku, koje je vodilo na taj dio tvrđave. Na krajnjem zapadnom dijelu južnog zida postoje ostaci konzola i svodova obilaznog hodnika koji su se tu nalazili prije nego što je zid ojačan novim zidom te ostaci stubišta koje je s hodnika vodilo na jugozapadnu ugaonu osmatračnicu. U njezinom predjelu južni zid s unutrašnje strane postao je tanji. U prizemlju tog dijela, s unutrašnje strane, vidi se dio vrata, lučno zasvođenih, koja su kasnije zazidana i ispunjena.

Zapadni zid na vanjskom pročelju nema nekih osobitosti i sačuvan je također samo do visine hodnika. S unutrašnje strane on je pri vrhovima oba ugla presvođen, te je ojačan jednim zidom uz koji je bila prigradnja zgrada oružane-kasarne. Na sjeverozapadnom kutu nalazi se ostatak nekadašnje ugaone osmatračnice kojoj se prilazilo stubište sa sjevernog i zapadnog zida. Na njezinom vanjskom zidu nalaze se ostaci trorednih kamenih konzola koje su nosile krunište s mašikulima na konzolama. Vide se, naime, ostaci sedrenih lučnih otvora odmaknutih od zida. Konzole - ali dvoredne - postoje također i na unutrašnjem dijelu ugaone osmatračnice. Zid koji danas stoji iznad konzola recentan je i najvjerojatnije je nastao za vrijeme drugog svjetskog rata.

Stanje u kojem se danas nalazi tvrđava Koruna posljedica je zanemarenosti tog spomenika u posljednjih 150 godina. Naime, pošto je stonski fortifikacijski sklop carskim

dekretom 1858. predan Upravi državnih dobara Austro-Ugarske monarhije, dolazi do rasprodaje zidina građanima koji uzimaju kamen i koriste ga kao građevinski materijal. Tako se na Koruni svjesno ruše njezina kruništa i kule, a iz zidnih platna vadi se kamen te ruši i zgrada oružane-kasarne. Postoje oštećenja koja su nastala i kao posljedica dugovječnosti ovog objekta. To su prvenstveno mnoge pukotine koje se nalaze na zidu tvrđave, te urušenost unutrašnjosti triju kvadratnih kula i kaštelanova stana. S 1983. godinom prestaje razdoblje u kojem je Koruna bila zaboravljena i prepuštena propadanju. Društvo prijatelja dubrovačke starine-Dubrovnik te godine uklanja bujno raslinje koje je gotovo u potpunosti ispunilo njezinu unutrašnjost i znatno obložilo njezina zidna platna. U sljedećim godinama, uz pomoć Republičkog fonda kulture, konzervirano je sjeverno, istočno i južno pročelje tvrđave, tri sjeverne kule i Kulina te se obnovilo južno kameno stubište. Namjera je da se u godinama koje slijede ovo značajno utvrđenje u potpunosti konzervira i prezentira brojnim posjetiteljima.

DOKUMENTI

MONUMENTA RAGUSINA I., str. 262

Die XXVI aprilis.

Item captum fuit, quod in dicto loco ex latere maris Narenti, fiat unus murus incipiendo a cruce dello bollo eundo subtum domum Marini de Binzola et sit conexus dictus murus cum muro novo communis, qui est ex parte ponentis. Et quod in dicto muro fiant tres turres partite in tribus locis dicti muri, super quibus turribus fiant merli et archetti.

Dana 26. travnja (1347.)

Zatim je odlučeno da u tom mjestu - Malom Stonu - bude jedan zid, započinjući ga od uklesanog križa, idući ispod kuće Marina Binčulića, pa da ga se spoji s novim općinskim zidom na zapadnoj strani. Neka na rečenom zidu budu tri kule, raspoređene na njemu na tri mjesta, a na kulama neka budu kruništa i svodići (obilaznog hodnika, n.a.).

MONUMENTA RAGUSINA II., str. 189

Die XXV mensis julii.

In minor consilio, sono campane more solito congregato, cum adictis X sapientum ex auctoritate eis data a maiori et generali consilio, capte fuerunt infrascripte partes pro fortificatione Stagni, tam ab I mari, quam ab alio prout inferius continetur: Imprimis quod fiant in mari Narenti omnes portelete inter merlo a parte exteriori et interiori, incipiendo primo ad castrum, secundo ad partem exteriorem et sic per ordinem. Item, quod fiant omnes scale et partegete necessarie and muros. Item, quod fiat porta lignaminis a latere interiori. Item, quod fiant in tribus turribus III cisteme com voltis. Item, quod claudi debeat de muro, ubi se conjungit murus cestri cum muro prosuest.

Dana 25. srpnja (1357.)

U Malom vijeću, po običaju sazvanom zvukom zvona, s pridodanih deset pametnih ljudi, po ovlaštenju koje im je dalo Veliko vijeće i Senat, donesene su ovdje zapisane odluke o utvrđivanju Stona, kako od prvog tako do drugog mora, kako niže stoji: najprije neka se naprave drveni zasloni (manteleti) s vanjske (prema Podzvizdu, n.a.) i unutarnje (prema moru, n.a.) strane zida prema moru s neretljanske strane, postavljajući prvo one prema moru, a zatim one s vanjske strane, i tako po

naredbi. Zatim neka se izrade sva stubišta i hodnici potrebni na zidinama. Dalje, neka se postave drvena vrata s vanjske strane (prema Podzvizdu, n.a.). Nadalje, neka budu u tri kule tri cisterne sa svodovima. Zatim, mora se zazidati spoj zida tvrđave s zidom Podzvizda.

MONUMENTA RABUSINA IV., str. 80

Die XXIII januarii.

In consilio maior ball LXIII. Prima pars est, quod ubi fieri debeat Sponça in castro illius maris Narenti per partem camtam prius, nunc fieri debeat gusterna. Capt. per omnes.

Dana 24. siječnja (1367.)

U Velikom vijeću, glasova 64. Prvi prijedlog je da, umjesto prije prihvaćene odluke da u Koruni bude sponza (zahvat podzemne vode, n.a.), sada treba biti cistema. Jednoglasno prihvaćeno.

REFORMATIONES 32, f. 117

Die III junii 1402.

Prima pars est de faciendo unum fosatum, etiam murum Castri Citatelle cum uno rastello lignaminis pro melliori fortitudine dicti castri. Captum per 26.

Dana 3. lipnja 1402.

Prvi je prijedlog da se izgradi jarak ispred zida Korune s drvenom rešetkom, radi boljeg utvrđenja rečene tvrđave. Prihvaćeno s 26 glasova.

REFORMATIONES 33, f. 187

Die VII mai

Captum fuit de comitendo ser Savino de Babalio et ser Pasquale de Caboga quod faciant laborare ad tures castri Stagni.

Item quod tures castri Stagni fiant sine corona.

Item quod voltentur dicte tures et elevatur dicte turres a sumitate merlorum citatelle tribus passibus usque ad sumitatem merlorum dictarum turium.

Dana 7. svibnja (1411.)

Odlučeno je da se pošalju gosp. Sabo Bobalić i gosp. Pasko Kabužić da izvrše radove na kula-ma Korune.

Također da stonske kule budu bez kruništa.

Zatim da se rečene kule presvode i povise, da se visina kruništa zida Malog Stona povisi tri koraka - sve do vrha kruništa rečenih kula.

REFORMATIONES 34, f. 42

Die XXVIII septembris 1412.

Item captum fuit de scribendo domino comiti Stagni quod fieri faciat tres scalas lapidum: primam videlicet inter macellum et fossam castri, aliam ad turim aque, tertiam vero in medio predictarum duarum. Et unam quartam in illo mari in castro illius mari. Et omnes lapides possunt accipi undique invendimentum numerando illos et solvendo cum denariis comunis.

Item captum fuit de mitendo magistrum Johannem de Florentia Stagnum pro scalis fiendis comunis. Et vadat cum tuffo promisso in venditum per ser Paulum de Gondola.

Dana 28. rujna 1412.

Također je odlučeno da se piše gospodinu knezu stonskom, da igradi tri kamena stubišta: prvoga, dakle, između mesnice i gradskog jarka, drugoga kod kule uz vodu, trećega, pak, u sredini između dva rečena. A četvrtog u Koruni u Malom Stonu. Svo kamenje može se nabaviti gdje god se nade, plaćajući ga općinskim novcem.

Također je odlučeno da se pošalje majstor Ivan iz Firenze u Ston, da igradi općinska stubišta. Neka ide sa sedrom koju mu je obećao gosp. Pavao Gundulić.

ACTA MINORIS CONSILII 2, f. 63'

MCCCCXVIII die XX mai

marginā: Pro laboreriis fiendis de presentim in Stagno

Captum fuit quod dicti provisores statim et in primis incipiant ad compleri faciendum in castro illius maris arcus seu voltas et in illis fieri faciant mansiones opportunas pro decenio Stagni. Deinde in Stagno istius maris exequi debeant ad faciendum compleri archettos et appo gros non completos cum merlis suis usque ad angulum primum.

Dana 20. svibnja 1419.

marginā: Radovi koji se trebaju odmah izvršiti u Stonu

Odlučeno je da rečeni provizori odmah i čim prije počnu završavati radove na svodovima obilaznog hodnika i svodovima u Koruni te da ispod njih izgrade prikladne stanove za stonski decen. Zatim je odlučeno da se također u Malom Stonu završi rad na nedovršenim svodovima obilaznog hodnika, zajedno s kruništima, sve do prvog kata.

ACTA MINORIS CONSILII 2, f. 208'

Die primo augusti MCCCCXXI

Captum fuit de dando libertatem ser Ursio de Zamagna et sotiis provisoribus Stagni quod loco magistri Johannis Grandози possint expensī communis possint ducere alium magistrum pro faciundo et aprando voltas castri illius maris.

Dana 1. kolovoza 1421.

marginā: Za provizore Stona

Odlučeno je da se ovlasti gosp. Medo Zamanja i njegovi drugovi provizori Stona da mogu, umjesto majstora Ivana Grandozija, dovesti, na općinski trošak, drugog majstora za gradnju i popravak svodova Korune.

ACTA MINORIS CONSILII 12, f. 206'

Die XXVIII novembris 1450.

marginā: Pro cantonata castri illius mari

Captum fuit de feciendo cohopriri cantonata illius maris in Castro in qua cantonata stat campana, et de possendo expendere occasione predicta ab yperperis quinquaginta infra. Die 23. novembris captum fuit de expendendo adhuc occasione predicta yperperis 30.

Dana 28. studenog 1450.

marginā: O ugaonj kuli Korune

Odlučeno je da se prekrije ugaona kula Korune, u kojoj se nalazi zvono. Za tu potrebu može se potrošiti 50 perpera. Dana 23. studenog odlučeno je da se za gore navedenu potrebu potroši 30 perpera.

ACTA CONSILII ROGATORUM 13, f. 92'-93

Die XV junii

Prima pars est de firmando provedimentum lectum in presenti consilio pro Castris illius maris. Per XXV.

Item alo do torre dove mancano le coverte se debiano far esse coverte. Item che se debiano repezare le coverte et altro che fosse bisogno delle caxe in le qual abitan el castellan balisteri et armeraglio del castello de suso et reconzar le dette caxe per modo che se possar abitar abelmente.

Item se debia far in le do torre do volte, e li muri bisognevoli secondo ha ordinato lo Retor cum lo suo consiglio per meter l'armamento, azo che se possa star abelmente. Et ale dette torre se debia far le coverte secondo sono fatte nel castello de zoso azo che li balistreri possano stare e che se faza melior guardia et anche azo che l'aqua non cascha in armamento.

Item che la cisterna se debia reconzar per modo che tenga ben l'aqua.

Item che la Lastava andando verso quel mar la dove fosse bisogno se debia far el muro tanto alto quanto sono li merli chi sono al presente. E sopra el detto muro che se fara se debian far li merli.

Dana 15. srpnja (1452.)

Prvi je prijedlog da se potvrdi odredba pročitana u ovom Vijeću o Malom Stonu. Prihvaćeno s 25 glasova.

marginā: Odredba o Malom Stonu

Također da se na dvije kule, kojima nedostaju krovovi, moraju napraviti ti krovovi.

Moraju se također popraviti krovovi i ostalo što bude potrebno na kućama gdje stoji kaštelan, vojnici i admirali u Gomjoj tvrđavi, te završiti rečene kuće na način da se može prikladno stanovati.

Također treba u dvije kule izgraditi dva svoda i neophodne zidove, onako kako je to odredio gospodin knez sa svojim vijećem, kako bi se napravila oružana, tj. da se može prikladno stajati. Na rečene kule treba postaviti krovove kao što su na Donjoj tvrđavi, tj. da vojnici mogu stajati i da se bolje vrši straža te na kraju da voda ne kaplje u oružanu.

Također treba završiti cisternu tako dobro da drži vodu.

Zatim, od Lastve idući prema onom moru, gdje bude potrebno, treba izgraditi zid toliko visok kao sadašnja kruništa i na tom zidu neka se izgrade kruništa.

ACTA CONSILII ROGATORUM 19, f. 192'

Die XIII aprilis 1467.

Prima pars est de faciendo murum novum ultra veterem grossum brachiis octo. Per XXIII, contra X.

Prvi je prijedlog da se sazida novi zid iznad staroga, debeo 8 lakata. Za prijedlog 23, protiv 10.

ACTA CONSILII ROGATORUM 19, f. 214'

Die XXV maii 1467.

Prima pars est de mittendo Stagnum duos nobiles Stagnum qui cum libertate ordinandi et statuendi locum in quo ponentur porta castri supra tori illius maris. Et etiam providendi pro habitatione castellani et pro munitionibus et earum loco in dicto castro. Per XXIII contra III.

Dana 25. svibnja 1467.

Prvi je prijedlog da se pošalje u Ston dva plemića da po svojoj volji odrede i utvrde mjesto na kojem će se postaviti vrata tvrđave između kula u malom Stonu. Također je raspravljano o

kaštelanovom stanu i oružani te o njihovom smještaju u rečenoj tvrđavi. Za prijedlog 24, protiv 3

ACTA CONSILII ROGATORUM 20, f. 37-38

Die XXXI marcii 1468.

Alli officiali li quali sono stati ad Stagno per veder et examinar quello che bisogna per Stagno et quali Lavoreri sono piu necessarii. Et da quali prima se debia comenzar per chel se debia proveder in questo modo zoe:

Al castello di quel mar di suxo

Debiasse comper di murar dicto castello di suxo di quel mar in quel modo che e comenzato.

Item se debia far avanti la porta del dicto castello uno antimuro comenzando del antimuro vechio in fin alla torre proxima.

Item se debia achonzar la porta del dicto castello zoe li parestadi.

Item in dicto castello si debia far una stancia in quella parte verso ponente che sera in tuto longa braze 24 et larga braze 8 la qual sera parte per lo armamento et parte per stantia di soldati.

Item alla dolina sotto la torre caduta se debia far acrescer lo antimuro in fin alla torre proxima verso ostro perche e aperto in dicto luogo.

Quel mar di zoxo

Quella fazata la qual va dal castello di suxo fin al mar verso levante se debia dopiar et ingrossar el muro quanto parera alla signoria, et stendersse uno muro per riva dela marina verso punta azo passando zente ad pie o a cavallo non possa intrat in punta.

Dana 31. ožujka 1468.

U Koruni u Malom Stonu

Treba završiti zidanje rečene tvrđave u Malom Stonu onako kako je započeto.

Nadalje, treba napraviti ispred vrata tvrđave predzide, započinjući od starog gradskog zida do obližnje kule.

Takoder se na rečenoj tvrđavi mora sagraditi jedan stan u onom dijelu prema zapadu, koji će biti dug 24 a širok 8 lakata, a služiti će djelomice za oružanu, a djelomice za stan vojnicima.

Nadalje, u Dolini, ispod srušene kule treba ojačati predzide sve do obližnje kule prema sjeveru, jer je ona na ovom mjestu otvorena.

Malostonsko more

Onaj zid koji vodi od Gornje tvrđave do mora prema istoku, mora se ojačati i podebljati zidom, kako se učini zgodno vladi i postaviti zid morskom obalom prema Ponti, tako da se ne može pješke ili na konju ući na Pontu.

ACTA CONSILII ROGATORUM 26, f. 144'

Die XXII januarii 1491.

Item se debia far una caseta in castello Corona al canton di ponente verso tramontana. In la qua debia star uno deli soldati del dicto castello obni nocte ad vixenda.

Takoder treba sagraditi kućicu na tvrđavi Koruna u sjeverozapadnom kutu. U njoj treba da stoji jedan od vojnika rečene tvrđave svaku noć, do svanuća.

ACTA MINORIS CONSILII 26, f. 216

Captum fuit de scribendo comiti et officialibus Stagni quod faciant levare murum tribus

manibus petrarum ab intus in castello Corone ita quod parapectus principiatus finiatur et dictus respicient versus Posvisd.

(kolovoz 1499.)

Odlučeno je da se piše stonskom knezu i službenicima da povise zid s tri ruke kamena s unutrašnje strane tvrđave Korune, tako da se završi započeti prsobran, a taj zid neka gleda prema Podzvizdu.

LA FORTEZZA KORUNA - CITTADELLA DI MALI STON

Patricija Veramenta - Paviša

La creazione - la costruzione della fortezza di Koruna a Mali Ston è conseguenza della decisione di fondare sul Mare piccolo una cittadella, porto d'esportazione del Comune - Repubblica di Ragusa, che doveva essere protetto da tentativi di conquista da parte di nemici. Questa fortezza aveva la funzione di proteggere una località strategica, di essere il rifugio principale della popolazione locale in caso di guerra, e di essere anche stazione di segnalazione nel sistema difensivo della Repubblica di Ragusa.

Nel periodo dal 1347 al 1499, ossia dall'inizio fino alla conclusione dei lavori, Koruna si sviluppò da fortezza medievale robusta e molto semplice a fortificazione medievale destinata alla difesa da armi bianche. In questo processo si possono distinguere tre fasi evolutive.

La prima fase comprende il periodo dal 1346 al 1411, in cui oltre alla costruzione di Koruna non vi sono maggiori interventi fortificatori. Tutti i lavori sono ridotti alla riparazione e alla manutenzione delle sue parti più delicate - volte, corridoi di guardia - e si rivolge la necessaria attenzione anche al mantenimento delle riserve d'acqua. Con la sua struttura relativamente bassa, aperta da torri quadrate e con fortificazioni d'angolo e semplici merlature lungo le quali corre il corridoio di guardia, essa formava un'ampia e semplice fortezza di stile romanico, com'era caratteristico del XII secolo. Rendeva possibile la difesa con armi bianche, di cui si rifornì a più riprese, poichè in quell'epoca si temeva un nuovo attacco veneziano alla Repubblica ragusina e vi erano contrasti tra Voislav Voinović - signore delle zone di confine settentrionali ed orientali della Repubblica - e il re bosniaco Stjepan Ostoja.

La seconda fase comprende il periodo dal 1411 al 1450, ossia quando Koruna veniva perfezionata dal punto di vista fortificatorio con un sensibile innalzamento delle pareti murarie e delle torri, assumendo le caratteristiche dell'architettura gotica militare. Le torri

ottengono nuovi piani, feritoie, la parete sud (ovvero sono chiuse), a volte anche sulle merlature compaiono feritoie, e viene rafforzata anche la parte nord-orientale della fortezza con la torre Kulina - che diventa stazione di segnalazione. Tuttavia, questi grandi interventi fortificatori sono ancor sempre destinati alla difesa da arma bianca. In questi grandi interventi fortificatori sono ancora sempre destinati alla difesa da arma bianca. In questo periodo aumenta il numero dei soldati e delle riserve d'armi, e tutti questi avvenimenti sono la conseguenza della tensione che predomina nella Repubblica a causa di disordini e del duplice potere in Bosnia e della prima guerra di Konavle.

La terza fase comprende il periodo dal 1450 al 1499 e rappresenta un periodo di costruzione intenziva e conclusiva a Koruna, nel corso del quale essa assume l'aspetto di fortezza tardomedievale. Si costruisce un anemurale (orientale e meridionale - esterno e settentrionale - interno), i punti strategici - la fortificazione di Kulina e quella d'angolo sul muro occidentale - ottengono merlature, e vengono notevolmente rinforzati i muri meridionale e occidentale - la qual cosa rappresenta il primo e l'ultimo intervento su di essa per la difesa dalle armi da fuoco. Il perfezionamento fortificatorio della terza fase è la conseguenza del timore dovuto al pericolo continuo rappresentato dai Veneziani, che osteggiavano l'espansione commerciale di Ragusa, dalla guerra dell'herzeg dello Zahumlje Stjepan Vukčić Kosača per Konavle e dalla guerra con la Turchia, che aveva iniziato improvvisamente ad avvicinarsi ai confini della Repubblica.

Le prime due fasi costruttive di Koruna coincidono, dal punto di vista morfologico, con le caratteristiche fortificatorie che negli stessi periodi presentano le mura ragusine, e che in rapporto alle allora contemporanee fortificazioni dei centri europei hanno caratteri tradizionali. Tuttavia, la terza fase si distingue dalle altre ed è notevolmente inferiore rispetto alle fortezze e alle torrette ragusine della seconda metà del XV secolo, che seguono la contemporanea architettura europea.

Dopo la fase costruttiva della seconda metà del XV secolo, fino alla caduta della Repubblica di Ragusa (1808), Koruna non fu oggetto di interventi fortificatori più importanti. Essa avrebbe atteso la decadenza della Repubblica ancor sempre come fortificazione gotica destinata alla difesa con armi bianche, che proteggeva la penisola di Pelješac e Mali Ston dalle irruzioni nemiche dalla terraferma.